

Jan Campanus Vodňanský

Portrét renesančního básníka

Martin Hemelík

Jan Campanus Vodňanský
Portrét renesančního básníka

Martin Hemelík

Jan Campanus Vodňanský
Portrét renesančního básníka

Vydáno při příležitosti 440. výročí narození a 390. výročí úmrtí Jana Campana Vodňanského.

Tato kniha vychází s finanční podporou interního grantu Vysoké školy polytechnické Jihlava.

© Martin Hemelík 2012

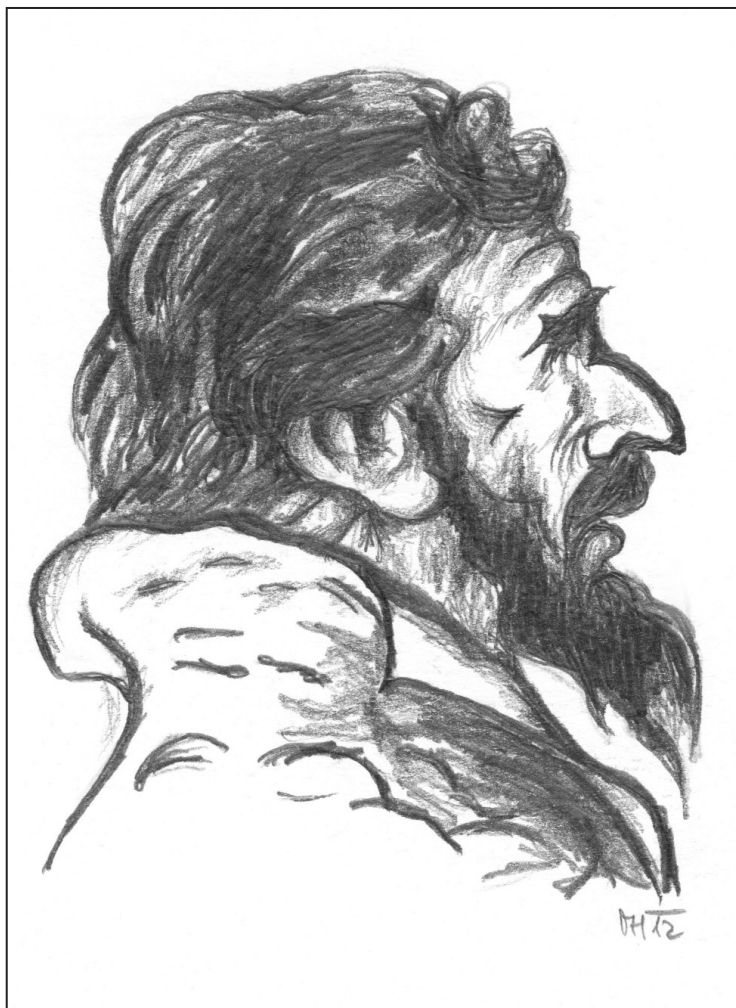
© Petr Ház 2012

© akad. malíř Vladimír Netolička 2012
(1. kresebný návrh obálky)

© Vysoká škola polytechnická Jihlava 2012

Poděkování:

Jsem povinován vyslovit vřelé poděkování panu PhDr. Ing. Vladimíru Kyprému, Ph.D. a paní Jitce Kalabusové za pečlivé pročtení rukopisu a za všechny velice přínosné a obohacující připomínky a náměty.

Mistr Jan Campanus Vodňanský
(podle A. Kašpara nakreslil M.H.)

**Jan Campanus Vodňanský
(1572–1622)**

Základní charakteristika osobnosti Jana Campana Vodňanského

Postava českého renesančního básníka, literáta, komponisty a učenice Jana Campana Vodňanského patří k těm osobnostem epochy raného novověku, které jsou v obecném povědomí poměrně známé. Na rozdíl od Vavřince Benedikta z Nudožer a Martina Bacháčka z Nauměřic, jejichž portréty tvoří obsahy prvního a druhého svazku ediční řady *IGLA VLA DOCTA*, je jméno Campanovo běžně spojováno s fenoménem české renesanční humanistické literatury a jako takové je do jisté míry samozřejmou součástí učebních osnov výuky dějin české literatury na středních školách.

Kromě toho je třeba si uvědomit, že na počátku minulého století byla postava tohoto básníka a učenice výrazně zpopularizována prostřednictvím uměleckého zpracování posledního období jeho života, jehož autorem byl skvělý znalec kultury a vzdělanosti doby české renesance a klasik historického realismu Zikmund Winter (1846–1912).¹

V myslích řady čtenářských generací se tak postava Jana Campana Vodňanského propojila s jedním z nejvýznamnějších a také nejtragičtějších období našich národních dějin – s českým stavovským protihabsburským povstáním (1618 až

¹ Historický román Zikmunda Wintera *Mistr Campanus (Historický obraz)* z roku 1909 vyšel do roku 1928 v deseti (!) vydáních.

1620) a jeho krutým vyústěním v krvavé staroměstské exekuci (21. června 1621). Od dubna roku 1621 stál totiž Mistr Jan Campanus Vodňanský v čele starobylého pražského Karlova vysokého učení jako jeho nejvyšší představitel (*rector*) a musel se proto bezprostředně vyrovnávat s dějinnými otřesy a radikálními společenskými změnami, které byly ve všech sférách tehdejší společnosti vyvolány porážkou stavovského vojska v nešťastné bitvě na Bílé hoře (8. listopadu 1620).²

² Jen pro dokreslení uvedme krátkou citaci z Winterova líčení toho, jak byl Mistr Campanus svědkem krvavého divadla na staroměstském rynku dne 21. června 1621:

„...*Lippach kněz vede doktora Jessenia na theatrum. Je to on! Jessenius. Živý, smělý, prudkých a pružných pohybů, však hlava a dlouhý ostrý knír, do nedávna černý jako uhel, bělají se. Rychle oblédl se Jesenský kolem, ale chvíli zablédl se ke kostelu sv. Salvatora – snad myslil na svoji dívčičku malou, která tam bydlí - . Campanus je na nejvyšší vzrušen, mluví: „Bože, lítost mi proboduje srdce, snad, Bože, nedáš zohaviti těch, kteří tu zemi vzdělávali, snad přece nedopustíš dokonce vykořeniti těch, kteří ji milovali, Bože, jenž svým hlasem lámals cedry na Libáně, nespí, nespí, proč spíš?“ Ten bídný advokát a lichvář čte ortel - . Campanus s hrůzou čeká, že někdo vystoupí, však nikdo, nikdo nevystupuje, aby oblésl pardon, soudcové a rychtáři sedí nehybně, strnule. Kat jde zvolna k bývalému rektoru Karlovy universi – nemá meč – má něco jiného v ruce, takéž přece bude mu řezán jazyk, kterým ozdobně mluvíval králům a knížatům. Co to? Proud krve z úst Jesenského, kucká se, krev řine se po prsech - . „Šlachtata!“ vzkřikl Campanus, „Šlachtata! Šlachtata!“ - Tak volaje hlasem sípavým, zoufalým, vysokým, utíkal Campanus do šera věže, po schodech dřevěných hnal se dolů, třísky ostré zadírají si do rukou a o trámy do hlavy se tluka, hnal se do tmy schodů šnekových, do tmy, do vlhkého chladna, a tu ve tmě klesl na schod a vypukl v brozný, křečovitý, příšerný pláč - .“*

(Winter, Z.: *Mistr Campanus*, Nakl. J. Otto, Praha 1928, str. 221–222.)
(„Šlachtata“ – starý výraz pro jatka. M.H.)

Důvody větší známosti Campanova jména jsou zjevné, nicméně lze je pokládat za spíše vnější a doprovodné. Daleko důležitější je v běžném povědomí méně známá skutečnost, že tomuto muži náleží v kontextu české humanistické literatury (a potažmo celé kultury a vzdělanosti) raného novověku nesporně zcela výjimečné postavení. Byl totiž básníkem a literátem vskutku evropské úrovně a takových bylo v českém prostředí renesanční doby poskrovnu.³ Ostatně svědčí o tom i ohlasy, kterých se jeho tvorba dočkala nejen v tehdejší české společnosti, ale i za hranicemi Českého království.⁴

Nicméně dobově významných rozměrů osobnosti Jana Campana Vodňanského lze určit více, jak tomu povětšinou

³ Většina literárních historiků se shoduje na tom, že na tak vysoké úrovni, na jaké tvořil své dílo Jan Campanus Vodňanský, se nacházela tvorba pouze dvou dalších českých renesančních básníků, Pavla z Jizbice a Jiřího Carolida z Karlsperku. Po tragickém úmrtí Pavla z Jizbice (1607) a po předčasné smrti Jiřího Carolida (1612) mu náleželo mezi českými básníky té doby místo nejpřednější. (Viz *Rukověť humanistického básnictví*, ed. A. Truhlář, K. Hrdina, J. Hejnic, J. Martínek, sv. 1, NČSAV, Praha 1966, str. 255.)

⁴ Campanus tvořil své verše ve vytříbené humanistické latině a díky tomu se poměrně snadno známost jeho díla šířila i v sousedních zemích. Tak byla například jeho tvorba opěvována německými humanistickými básníky (Remus, Rittershusius, Strassbourg aj.) (Viz Čapek, J.B.: *Mistr umění poetného*, úvodní text k vydání výboru z díla Mistra Campana: *Ljra Campanova (Výbor z žalmů a ód Mistra Campana)*, přel. J.B. Čapek, ELK, Praha 1942, str. 10.)

bylo u všech významných osobností renesanční doby. Zvláště to platilo pro představitele akademické komunity (učence a mistry vysokého učení), protože u nich byla všestrannost, či lépe řečeno schopnost univerzálního působení v řadě oblastí činnosti lidského ducha (zároveň však humanisticky propojená s hloubkou a intenzitou takového působení) společensky vysoce žádoucí.

Mistr Campanus byl nejen básníkem a nadšeným humanistou, ale také skutečným učencem, výborným znalcem latinského jazyka („*homo bilinguis*“⁵ – člověk ovládající mistrně rodnou řeč i latinu) a antické literatury, dobrým historiografem s velkým zájmem o české dějiny, velice nadaným komponistou, který dokázal svou básnickou tvorbu a techniku verše propojit v duchu čirého humanismu s jejím zhudebněním,⁶ a v důsledku toho všeho jaksi samozřejmě výborným a uznávaným učitelem („*communis praeceptor*“⁶) a představitelem akademického života.

V tomto směru naplňoval Mistr Jan Campanus Vodňanský stejně jako Vavřínek Benedikt z Nudožer či Martin Bacháček z Nauměřic zcela představu o univerzálně a humanisticky zaměřeném vzdělanci své doby. A přece je třeba zdůraznit, že mezi ním a dvěma dalšími jmenovanými studenty či absol-

⁵ Čapek, J.B.: cit. dílo, str. 10.

⁶ Viz Branberger, J.: Kampanovy harmonie poetické, doslov k citovanému vydání *Ljry Kampanovy*, str. 96–115.

venty jihlavské vyšší latinské humanistické školy existuje určitá odlišnost.⁷

Rozhodující odlišnost se váže především k neblahému a v jistém smyslu krutě absurdnímu závěru Campanova života, do jehož běhu vstoupily dějinné okolnosti neodvratným způsobem. (Na rozdíl od obou výše zmíněných českých humanistů, kteří této „vichřici zloby, hněvu a zášti“ vystaveni nebyli, neboť se toho nedožili.)

Jako nejvyšší představitel Karlovy univerzity, jejíž duchovní charakter byl po dvě staletí určován českým utrakvismem, byl Mistr Jan Campanus Vodňanský podroben neobyčejně silnému nátlaku katolických vítězů bělohorské bitvy, kteří potřebovali získat na svou stranu opravdu autoritativní osobnost z univerzitního prostředí a vytvořit si tak jakousi morální oporu a předpoklady pro naplnění svých budoucích cílů. Chtěli totiž, vehementně podporováni pražskými jezuitami, nejprve výrazně omezit autonomii pražského vysokého učení a konec konců posléze ho pak i úplně zrušit jako jedno z duchovních center stavovského odboje.

⁷ Pravdou je, že vzhledem k věkovému rozdílu společně sdíleli škamny této školy pouze Vavřinec Benedikt a Jan Campanus, kteří navíc během jihlavských studií uzavřeli celoživotní přátelství. Blíže o tom v kapitole věnované životu Mistra Jana Campana Vodňanského.

V neutuchající snaze něčemu tak neblahému vzdorovat a zabránit a v poněkud naivní víře v úspěch takového počínání opustil Campanus v samotném závěru života svou celoživotní utrakvistickou víru a konvertoval ke katolicismu. Nakonec se však tento zoufalý krok, kterému se vyhnulo mnoho tehdejších českých vzdělavců útekem do exilu, ukázal být zcela marným a neúčinným. Přinesl však Campanovi těsně před smrtí mnoho zloby a nenávisti ze strany těch, kteří ho ještě nedávno oslavovali. A navíc i jeho (nešťastnými událostmi pravděpodobně) urychlený skon získal nádech tragiky a absurdity, neboť to byli právě jezuité, před rozpínavostí kterých chtěl svou konverzí Karlovo učení zachránit, kteří mu nakonec uspořádali okázale oslavný pohřeb s průvodem žactva jezuitských škol a zneužili jeho jméno k propagaci svých cílů a záměrů.⁸

První mezi českými, avšak latinsky píšícími básníky, vysoce talentovaný poeta, člověk s milou povahou, ochotný a vstřícný, všeobecně oblíbený, obklopený spoustou přátel především z akademických kruhů a z okruhu rektorů a učitelů na tehdejších městských latinských školách, který se často podepisoval akronymem „*aMICVš*“ (*Magister Ioannes Campanus Vodnianus*)⁹ – tento člověk podlehnulší obrovskému tlaku

⁸ Viz *Rukověť humanistického básnictví*, cit. vyd., str. 255.

⁹ Latinské slůvko „*amicus*“ znamená česky „přítel“. Aby byl akronym používán Mistrem Campanem plně srozumitelný, je třeba poznamenat, že původně v latinské abecedě označovala litera „V“ jak písmeno „v“ tak i písmeno „u“.

soukolí dějinných událostí nakonec vystupoval v očích svého okolí jako zrádce víry, zaprodanec, oportunista, člověk nepevných mravních zásad, kariérista, jemuž nad hrobem pěli oslavné ódy představitelé nastupující rekatolizace.

Na následujících stránkách této stručné biografie se pokusíme ukázat, že osobní Campanův osud (a zejména pohnutý závěr jeho života) tvoří pouze jisté pozadí, na kterém je třeba sledovat, o jaký vklad do pokladnice české kultury a umění se tento muž zasloužil. Snad se podaří i na malém prostoru prokázat, že se jedná o vklad jedinečný.

Bohatosti a významu tohoto vkladu je pak třeba rozumět kromě jiného také jako dalšímu dokladu toho, že městské latinské školy českého raného novověku (a jihlavská akademie v tomto směru patřila k těm nejrenomovanějším) poskytovaly skutečně svým studentům a absolventům všechny vzdělanostní předpoklady k tomu, aby se mohlo v plnosti rozvinout jejich nadání a schopnosti.

Jen obtížně lze v tomto směru v historii české vzdělanosti a kultury doby raného novověku nalézt lepší příklad vynikajícího fungování vzdělávací soustavy než právě trojici studentů či absolventů jihlavské akademie: **Martin Bacháček z Nauměřic, Vavřinec Benedikt z Nudožer a Jan Campanus Vodňanský**. Jejich jména představují v jistém smyslu „zárné trojhvězdi české renesance“, neboť všichni tři patřili ve své době k výkvětu české vzdělanosti a kultury a zároveň reprezentovali (jakožto jeho nejvyšší představitelé v pozicích děkana artistické fakulty, prorektora či rektora) pražské vy-

soké učení v době jeho opětovného vzestupu a návratu ke skvělé pověsti, kterou tato univerzita disponovala v dobách těsně následujících po jejím fundování římským císařem a českým králem Karlem IV.¹⁰

Bohužel tento slibný, nikoli však jednoduše a bez komplikací probíhající vývoj byl nakonec soustředěným náporům světské moci a jezuitské rozpínivosti násilně přerušen několik týdnů před Campanovým skolem.¹¹ To je ovšem jiná historie.

¹⁰ Výstižně konstatuje F. Marek ve své studii o jihlavské škole: „A tak se stalo, že v těžkých bojích na pražské universi počátkem 17. století vytvořila svornou a silnou skupinu trojice bývalých žáků latinské školy v Jihlavě.“ (Marek, F.: Humanistická škola v Jihlavě, In *De vita scholastica aneb O životě ve školách*, ed. M. Hemelík, VŠP Jihlava 2011, str. 23.)

¹¹ V březnu roku 1622 zabavilo místodržitelství klíče od univerzitního archivu a dalších akademických institucí, v dubnu téhož roku složil svou funkci rektor Mikuláš Troilus Hagiochoranus a univerzitní insignie byly uloženy na místodržitelství, neboť nový rektor již nebyl zvolen. A v květnu bylo nařízeno mistrům Karlova vysokého učení, aby postupně opusili akademické koleje a přestali tak být definitivně poživateli univerzitního nadání. (Viz Vaněček, V.: *Kapitoly o právních dějinách Karlovy university*, 2. vyd., Všehrad, Praha 1946, str. 40.)

10. listopadu 1622 vydal Karel z Lichtenštejna dekret inspektorům Michalu Pěčkovi Smržickému z Radostic a Jiřímu Mollerovi, který je opravňoval k tomu, aby do rukou jezuitů odevzdali staroslavnou Univerzitu Karlovu. Dne 14. listopadu 1622 pak českým místodržitelstvím ustanovení inspektoři Mollerus a Pěček za přítomnosti konšela Jiřího Mathiadesa odevzdali univerzitní klíče páteru Simeonu Sedeciovi, jenž je přijal jménem rektora jezuitské koleje. Tím bylo starobylé Karlovo vysoké

Naším cílem není její sledování. Ediční řada *IGLAVIA DOCTA* je zaměřena především na představení těch vynikajících osobností, které měly blízký vztah k jihlavské vyšší latinské humanistické škole. V prvním a druhém svazku této ediční řady mohli čtenáři sledovat životní osudy a díla renesančního učenice Mistra Vavřínce Benedikta z Nudožer a vpravdě renesanční osobnosti Mistra Martina Bacháčka z Nauměřic. V tomto třetím svazku téže řady se tedy vydejme po stopách, které po sobě zanechal pravděpodobně nejvýznamnější člen výše zmíněné trojice, rodák z jihočeských Vodňan, Mistr Jan Campanus.

učení de iure i de facto podřízeno jezuitům. (Viz Winter, Z.: *Děje vysokých škol pražských od secessí cizích národů po dobu bitvy bělohorské (1409–1622)*, Česká akademie císaře Františka Josefa I. pro vědy, slovesnost a umění, Praha 1897, str. 213.)

Život Jana Campana Vodňanského

Jan řečený Campanus se narodil 27. prosince 1572 na předměstí Vodňan v rodině chudého rolníka Martina Kumpána (zemřel v roce 1591) a jeho ženy Markéty.

Ač pocházel z velmi chudých poměrů, mohl díky tehdy již poměrně dobře a z hlediska společenských potřeb efektivně fungující české vzdělávací soustavě navštěvovat některé městské školy a získávat tak důkladné vzdělání. Nejprve přirozeně navštěvoval školu v rodných Vodňanech. Jeho učitelem na této škole byl Mikuláš Novacius. Jak bylo v dobách renesančních běžným zvykem, zanedlouho přestoupil na významnou městskou školu v Klatovech. Jejím správcem (*rector*) tehdy byl Lukáš Ezechielides. Nějakou dobu navštěvoval i školu v Domažlicích, ale především někdy po roce 1586 odešel dokončit svá raná žakovská a studentská léta na v té době již proslavenou vyšší latinskou humanistickou školu v Jihlavě. Jeho volba byla pravděpodobně ovlivněna nejen tím, že někteří jeho krajané už na této škole studovali, ale zejména tím, že v té době byl správcem jihlavské školy výborný učitel a vychovatel Joachim Golcius (působil v Jihlavě v letech 1586–1592).¹²

¹² I po mnoha letech ještě vzpomínal Campanus vděčně na svého oblíbeného učitele a věnoval mu své latinské verše. V překladu Františka Marka zněly:

Na jihlavské akademii pobýval Jan Campanus Vodňanský až do roku 1590. Získal zde nejen důkladné a plnohodnotné humanistické vzdělání (v duchu melanchthonovského ciceronianismu¹³), ale uzavřel i některá celoživotní přátelství. Sblížil se zejména s rodilým Slovákem Vavřincem Benediktem z Nudožer, s nímž posléze působil na Karlově univerzitě v Praze, a s Václavem Vrouteckým¹⁴.

Mistru J. Golcioví, váženému učiteli
Divíš se, GOLCIE, když jsem velké věci zkoušel,
V nestejný rozměr teď skromná že slova dám.
Osud mě změnil. Osud mě, nikoli příroda, přiměl
těsnými cestami kvílivé básně jít.
Či mám v hexametrech psáti předlouhou báseň?
V moře nezměrné má se Múza dát?
Snad se najde někdo, jenž by dlouhou báseň
z učnosti svým drabým poslati chtěl.

(Z Campanovy sbírky *Centuriae duae Charitum seu Epigrammatum ad moecenes et amicos scriptorum* přeložil F. Marek. Citováno dle Marek, F.: Humanistická škola v Jihlavě, In *De vita scholastica aneb O životě ve školách*, ed. M. Hemelík, VŠP Jihlava 2011, str. 46.)

¹³ Blíže k fenoménu „melanchthonovského ciceronianismu“ viz Storchová, L.: *Paupertate styloque connecti* (Utváření humanistické učenecké komunity v českých zemích), Skriptorium, Praha 2011, str. 183 a násl. Popřípadě Hemelík, M.: Inspirující tradice humanismu, In *Staleté kořeny a tradice jihlavského vysokého učení*, sborník VŠPJ, ed. M. Hemelík, VŠPJ 2011, str. 33–75.

¹⁴ Následujícími verši připomíná Jan Campanus svého přítele:

Václavu Vrouteckému
Že se tak často dostáváš bezděky do mého verše,
příteli drabý, jest důlem jen zásluh tvých.

V roce 1590 odešel Campanus do Prahy, aby na Karlově vysokém učení pokračoval ve studiu. Dalšímu studiu se přirozeně mohl věnovat pouze za předpokladu zajištění základních životních potřeb. To mu umožnila štědrá podpora Matouše Polenského, kterého později rovněž připomíná ve svých latinských verších.¹⁵

Univerzitním studiím se věnoval Jan Campanus Vodňanský velice intenzívně, nicméně zároveň se v té době už plně začalo projevovat a prosazovat jeho literární a básnické nadání. Již v roce 1591 se objevila jeho první větší latinská básnická skladba věnovaná příležitosti volby nového rektora pražské univerzity Trojana Nigella z Oskořína¹⁶ a děkana její artistické fakulty Adama Zalužanského ze Zalužan.

*Tys mi byl v JIHLAVĚ milý a věrný Achates,
též kde se v slunci skví Karolinský dům.*

*Byl jsi mi (což je mnoho!) kolegou a druhem,
do rukou když jsem bral otěže mladistvých.*

*Svornost takto vzešla z kvetoucího mládí
neochvějně dál trvej bez hranic.*

Ze sbírky *Centuriae duae Charitum* v překladu F. Marka. (Cit. dle *Čeští humanisté a Jihlava*, ed. F. Marek, Oblastní muzeum Vysočiny, Jihlava 1962.)

¹⁵ V překladu Františka Marka znějí:

*Ty jsi mi, dobrý, umožnil patřiti na pražské Múzy,
potřebný kov jsi mi dal.*

(Citováno rovněž dle Marek, F.: *Humanistická škola v Jihlavě*, cit. vyd., str. 22.)

¹⁶ Nesla název *Nigellus, Trojan, Honori*. (*Rukověť humanistického básnictví*, cit. vyd., str. 280.)

V polovině roku 1593, přesně 2. června, uzavřel Jan Campanus Vodňanský svá bakalářská studia. K bakalářskému examenu ho pozval děkan artistické fakulty Mistr Johann Kerner. Jeho bakalářská teze nesla řecký název: „*Εἰ κατὰ Αἰσχυλον σοφός ἢ οὐχ' ὁ πολλ' εἰδώς ἀλλ' εἰδώς χρήσιμα?*“ („Je-li dle Aischyla moudrým ne ten, kdo mnoho ví, ale ten, kdo věci užitečné ví?“) Již samotná volba řeckého názvu bakalářské teze svědčí o tom, že čerstvý bakalář a nadějný poeta měl velice vřelý vztah ke klasickým jazykům a svět antické kultury a slovesného umění ho neobyčejně zajímal. U absolventa studií na jihlavské vyšší latinské humanistické škole pod vedením Joachima Golcia to není překvapivé. Naopak zcela to odpovídá duchu melanchthonovského ciceronianismu, kterým byla v té době jihlavská akademie prostoupena.

Po úspěšném absolutoriu prvního stupně vzdělání na vysokém učení zvolil Jan Campanus další životní cestu takovou, která byla tehdy všeobecně pokládána za nejvhodnější pro čerstvé nositele bakalářského titulu. Ještě v roce 1593 se vydal se svým přítelem z Jihlavy a kolegou z bakalářských studií Václavem Vrouteckým na sever Čech, kde přijal místo správce (*rector*) městské školy v Teplicích. (Václav Vroutecký zde působil jako učitel (*collega*).¹⁷) Později pak přešel na měst-

¹⁷ Srov. Campanův verš z básně věnované Václavu Vrouteckému: „*Byl jsi mi (což je mnoho!) kolegou a druhem.*“ – viz pozn. č. 14. Na druhé straně sám Vroutecký si přátelství Jana Campana nesmírně vážil a ještě v roce 1619 si ho připomíná (původně latinskými) verši:

skou školu v Hradci Králové.¹⁸

Pedagogickou praxi na latinských městských školách získával Campanus celkem tři roky. Na podzim roku 1596 pozval tehdejší rektor Karlovy univerzity Marek Bydžovský z Fioren-
týna čerstvé bakaláře svou intimací k magisterským
zkouškám. Jan Campanus se přihlásil, úspěšně je složil a dne
7. října 1596 byl slavnostně povýšen na mistra svobodných
umění (*magister in artibus*). Téma jeho magisterské teze znělo
(tentokrát byl název v jazyce latinském): „*U. natura, quae est
parens omnium rerum, conferat tantum vivere, philosophia vero regens
et conservans vitam hominum tradat rationem recte et honeste vivendi
nec ne?*“ („Zda-li pak příroda, která je matkou všech věcí,
pouze prospívá životu, kdežto filosofie vskutku řídící a za-
chovávající život lidí přináší důvody žití správného a vzne-
šeného, či nikoli?“) I v případě názvu a tématu Campanovy

Tento můj z Jihlavy přítel později ve škole také

Karlovi věrný byl, ochotný vždycky druh.

Mne si pak kolegou zvolil, sám když odcházel z Města

do Teplic, aby tam mládeži dával rád.

Učinil, abych v Šanově kolegou rektora stal se,

zpujtný kde, běda, byl k učeným v lázních lid.

(přel. F. Marek; Marek, F.: *Humanistická škola v Jihlavě*, cit. vyd., str. 22.)

¹⁸ V této souvislosti je zajímavé zmínit, co uvádí F. Dvorský. Ve své ne-
docenitelné práci o českých městských školách totiž tvrdí, že už v roce
1592 se Jan Campanus Vodňanský odebral do Jihlavy, kde převzal správu
městské školy. (Viz Dvorský, F.: *Paměti o školách českých*, Praha 1886,
str. 100.) Vzhledem k časovému nesouladu i vzhledem k tomu, že je to
jediná a neověřitelná zpráva, nelze jí přikládat žádnou váhu.

magisterské teze lze poukázat na silný vliv antické myšlenkové tradice, zejména řeckého a římského stoicismu.

Po získání nejvyššího akademického gradu pokračoval Jan Campanus ve své učitelské praxi. Nejprve ještě nějaký čas pobýval v Hradci Králové, ale od roku 1598 zastával pozici rektora renomované pražské městské školy u sv. Jindřicha na Novém Městě. V této době se však rovněž účastnil i akademického života své *alma mater*. Například dne 23. července 1599 vedl na univerzitě disputaci věnovanou otázkám forem správy věcí veřejných, zejména monarchií.¹⁹

Dne 24. dubna 1600 odchází Mistr Campanus na nové působiště. Tehdejší rektor pražského vysokého učení Mistr Martin Bacháček z Nauměřic ho totiž doporučil váženým kutnohorským měšťanům jako správce jejich městské školy. Jako pomocníka mu pak na podzim téhož roku poslal Melchiora Haldia z Neyenpergu.²⁰

Původně měl působit v Kutné Hoře jeden rok. Ostatně vedení pražské univerzity ho také v roce 1601 povolalo jako nového člena univerzitního profesorského sboru. Nicméně Campanovo působení na kutnohorské škole bylo velice úspěšné. Pro kutnohorské konšely se stal téměř nepostrada-

¹⁹ Viz *Rukověť humanistického básnictví*, cit. vyd., str. 254.

²⁰ Viz Bacháčekův průvodní list. Dvorský, F.: *Paměti o školách českých*, cit. vyd., str. 58.

telný, a proto si výslovně u vedení Karlova vysokého učení vyžádali odklad Campanova odchodu. Jeho kutnohorský pobyt se tak nakonec protáhl na tři roky.²¹

Nicméně od roku 1603 se datuje Campanovo působení jakožto řádného člena sboru mistrů a profesorů Karlovy univerzity v Praze. Měl na starosti výuku následujících oborů: řecký jazyk a literatura, latinská poezie, česká historie. To jistě souviselo i s tím, že v té době už měl za sebou první básnické počiny a stával se známým a uznávaným latinsky píšícím básníkem.

²¹ Na počátku roku 1602 napsali mistři pražské univerzity list kutnohorským konšelům:

„Probošt a Mistři kolleje Veliké šepmistrům a radě na Horách Kutných, že M. Jana Kampana Vodňanského správcem škol jich na dále ještě zanechávají.

Psaní jedno i druhé, které jste ku panu rektorovi našemu strany pana M. Jana Kampana Vodňanského, správce škol V.M., poněvadž jeho dobrá vůle jest, aby ještě, pokud by v tom vůle pána Boha byla, při správě tých V.M. škol déleji zůstával, jakž to vše táž psaní V.M. v sobě šířeji obsahují a zavírají, učiniti ráčili, jest nám, kterýchž se dotýče, od dotčeného pana rektora našeho, abychom na ně V.M. odpověď dali, odvedeno. A mnoho sobě žádosti V.M. vážíce a laskavé k nám i také učení pražskému náklonnosti ušetřující, tolikéž uznávající V.M. škol tobo důležitou potřebu, tak činíme a panu M. Janu Kampanovi podle jeho vlastního uvolení, čehož v psaní V.M. doloženo jest, aby déleji při správě V.M. škol zůstávati a je ke cti a chvále pánů vzdělávati mohl do vůle jeho, přejeme; tu však naději o něm majíce, že čím nám zavázán dobrovolně jest, to v své paměti míti bude a skutečně vyplní. Dán v kolleji císaře Karla IV. v sobotu po památce na víru obrácení sv. Pavla léta 1602.“
(Cit. dle Dvorský, F.: *Paměti o školách českých*, cit. vyd., str. 100–101.)

Počátkem roku 1603 píší mistři koleje Karla IV. Janu Campanovi následující list:

Jeho akademická dráha trvající necelá dvě desetiletí byla ve-
lice úspěšná (prozatím nehledě na její tragické vyústění). Už
po dvou letech svého působení na univerzitě (v roce 1605)
je Mistr Campanus poprvé zvolen děkanem artistické fakulty.
Stejnou vysokou akademickou pozici pak zastával ještě v le-
tech 1607–1609, 1614 a 1615. Kromě toho se záhy prosadil
i v poměrně výnosných pozicích proboštských. Nejprve stál
jako probošt (*praepositus*) v čele koleje Karlovy, později v čele
koleje Všech svatých a nakonec i v čele nejvýnosnější koleje
krále Václava.

Úspěchy v akademickém prostředí přivedly učeného mistra
vysokého učení na myšlenku prosadit se i v prostředí měš-
ťanském. V roce 1606 se stal na Novém Městě v Praze měst-

„Velmi váženému a ctěnému muži, panu Mistru Janovi Campanovi Vodňanskému, rektorovi kutnoborských škol, milovanému příteli, mnoho pozdravů. Končí tříleté období, velmi vážený muži, milovaný příteli, od doby, cos řádně povolán do našeho sdružení rukou dáním přislíbil odbodlání a vůli nám pomáhat a přednášet svobodná umění na Karlově univerzitě. Na žádost znamenitých pánů konšelů kutnoborských se s naším svolením stalo, že dosud spravuješ jejich školy. Již se však chystej k odchodu odtud, najisto se s nimi rozluč a měj na paměti, abys od příštího svátku svatého Jiří žil s námi; přátelsky Tě z moci svého úřadu vyzýváme, abys setrval ve svém předsevzetí, aby ses k nám v uvedené době přestěhoval a požíval těch výhod, jichž požíváme z božího dobrodiní my. Nepochybujeme, že to učiníš, a slibujeme, že osvědčíme vůči Tobě svou obzvláštní přízeň. Očekáváme odpověď. Žij šťastně.

Dáno v Praze v Karlově koleji, jinak Velké, 17. ledna 1603.

Probošt a mistři koleje Karla IV., jinak Velké, na Starém Městě pražském.“

(Citováno dle *Poselství ducha (Latinská próza českých humanistů)*, ed. D. Martínková, Odeon, Praha 1975, str. 269.)

ským písařem. To byla velmi prestižní a zároveň i výnosná funkce. Nesetřval v ní však příliš dlouho. Pro neshody s konšely a zejména kvůli šířícím se pomluvám se tohoto místa záhy zřekl a plně se věnoval akademické dráze a svému literárnímu dílu.

Po letech působení v pozici děkana artistické fakulty, která byla tehdy jedinou fakultou Karlova vysokého učení, postoupil Mistr Campanus v roce 1612 na pozici rektorskou. Stalo se tak volbou 20. února těsně po úmrtí rektora Mistra Martina Bacháčka z Nauměřic. (Na týž den připadl pohřeb zesnulého rektora.)

Nový rektor byl zvolen na půlroční období. Toto zkrácení bylo jedním z výsledků univerzitní reformy, jejímž cílem bylo znovuzavedení některých osvědčených pořádků z dob, kdy se Karlova univerzita velice úspěšně rozvíjela.²² Mistr Campanus sám toto opatření uvítal, jak o tom svědčí jeho intimace ze 14. října 1612, kde píše o tom, že konečně se změnila jakási oligarchická pozice vedení univerzity (rektora, prorektorů a děkana) a *alma mater* se stala více otevřenou²³ (dnes bychom asi řekli více demokratickou).

Pro ilustraci toho, jakým způsobem si Mistr Campanus v roli nejvyššího představitele pražského vysokého učení vedl,

²² Winter, Z.: *Děje vysokých škol pražských*, cit. vyd., str. 110 a násl.

²³ Tamtéž, str. 114.

uvedme program přednášek, který Jeho Magnificence vyhlásila 10. května 1612. Jeho jazyk (v originálu latinský) je velice květnatý a zdobný, čímž patrně vyjadřoval Mistr Campanus radost z toho, že univerzita opět začíná vzkvétat, a naději, že bude ještě lépe:

*Právo Jan ze Sudet, zanechav již venkova,
bude pěstovati, rozužluje tisíce záplety zákonů;
již umění lékařská Adam Huber tak bude přednáseti,
že jako Phoebovi samému poskytne pomoci.
Skála po zahradách dějin již volněji těkati může
(nejsout' zahrady překážkou ani pole),
Troilus cudným mravům svůj obor povolávi bude;
za jeho práce Herkulovy ctnost bujaře potlačí špatnost.
Vavřinec mládeži dá podvojná křídla,
aby jimi jako po řebřice stoupala k nebesům.
Tetauer otevře tajemství přírody oněm,
kterým jest rozkoš zírati na příčiny Všehomíra.
Avšak Daniel Vratislavský snadným způsobem ukáže,
co jest výmluvnost a jakou v sobě moc má.
Mikuláš Albert prameny jazyka hebrejského
i posvátné poklady učeným způsobem otevře.
Ale aby se nezdálo, že zde pohrdáme péčí o nivy,
kterýchž těžko, ba těžko život lidský prázden býti může,
knihy Hesiodovy, kde mimo jiné vykládá se umění orby,
ovšem ve spolku s vámi, sám čísti budu.
Dokud tedy jest čas, dostavte se, kam volá květ mladosti,
abyste jako včelka každý po svém kvítku se sháněl.*

*Jaro nebude stálé,
jest potřebí hledati prostředků na cestu k šedinám.*²⁴

Nakonec byl Mistr Jan Campanus Vodňanský zvolen rektorem staroslavného pražského vysokého učení ještě jednou, a to na začátku roku 1621. (Mezi tím vykonával i funkci prorektorskou.) Samozřejmě, že i tato volba byla jistým vy-

²⁴ „*Jus a Sudetis jam misso rure Johannes
Enodans legum vincula mille dabit.
Jam medicas artes sic tradet Adamu Huberus,
Phoebo ipsi medicam doctor ut addat opem.
Skala per historicos jam errare licentius hortos
(Non horti prohibent arva nec ulla) potest.
Troilus ad mores castos sua castra vocabit,
Hoc κακίαν virtus Hercule laeta premet.
Ad coelum geminas pubi Laurentius alas,
Queis veluti scalis tendat ad alta, dabit.
Abdita naturae pandet Tetaurus illis,
Quos rerum causas posse videre juvat.
At Daniel Vratislavinus, facundia quid sit,
Quid possit, facili tradet ut ante via.
Nicolaos linguae fontes Albertus hebraeae
Et docta sacras arte recludet opes.
Ne tamen hic ruris videamur temnere curam,
Qua vix vixque hominis vita carere potest,
Hesiodi libros, ubi praeter caetera arandi
Traditur ars, per vos scilicet, ipse legam.
Dum vacat ergo, vocat quo flos aetatis, adeste
Sicut apīs flores carpere quisque suos.
Ver non semper erit, quaerenda viatica canis.*“

(Cit. dle Winter, Z.: *Děje vysokých škol pražských*, cit. vyd., str. 121.)

vrcholením akademické dráhy, na druhé straně to však nebyla pro Mistra Jana Campana Vodňanského vůbec štěstí. Důvodem byly neblahé historické okolnosti.

Situace byla vskutku nelehká. Povstání českých stavů bylo před několika měsíci rozdrceno v bitvě na Bílé hoře a tato porážka měla pro Karlovu univerzitu v Praze katastrofální následky. Její dlouhodobé utrakvistické zaměření a její personální propojení s vůdci stavovského povstání (především v postavě Mistra Jana Jessenia, který byl svého času také rektorem pražské univerzity a zároveň patřil k čelným představitelům protihabsburského odboje²⁵) bylo trnem v oku vítězů bělohorské bitvy. Pražská univerzita, jež měla za sebou téměř třistaletou historii, byla přímo existenčně ohrožena.

Její mistři a její vedení včetně samotného rektora si velice dobře uvědomovalo toto nebezpečí. Na podnět všemocného pána Karla z Lichtenštejna sepsal („s velikým sebezapřením“, píše Z. Winter²⁶) Mistr Campanus, tehdy ještě prorektor, na počátku roku 1621 básnickou skladbu *Elegia de optimo victoriae genere, quod est vincere se ipsum* (Elegie o nejlepším druhu vítězství, kterým je vítězství nad sebou samým), v níž popisuje příklady šlechtetného vztahu vítězů k poraženým a vyslovuje prosbu, aby vítězný Ferdinand II. stejně tak velkoryse

²⁵ Blíže viz Nejeschleba, T.: *Jan Jessenius v kontextu renesanční filosofie*, Vyšehrad, Praha 2008, str. 13 a násl.

²⁶ Winter, Z.: *Děje vysokých škol pražských*, cit. vydání, str. 177.

a mírně jednal s poraženými stavy a pražskou univerzitou. Báseň adresoval Pavlu Michnovi z Vacínova a Danielu Kaprovi z Kaprštejna, kteří měli v této věci rozhodující slovo. Jak známo, nebyla tato upřímná Campanova snaha nic platná.

Situace univerzity byla v prvních měsících roku 1621 skutečně neutěšená a svízelná. Hospodářské zázemí bylo vážně poškozeno a celý chod univerzitního života byl narušen. Teprve 23. dubna 1621 se univerzitní mistři na svém shromáždění rozhodli obnovit univerzitní úřad. Toho dne byl také Mistr Jan Campanus Vodňanský zvolen rektorem.²⁷

Cítil velikou odpovědnost za budoucnost staroslavné akademie. Všechno směřovalo k tomu, že univerzitní majetek bude rozchvácen a samotnou instituci ovládnou příslušníci jezuitského řádu, který v Čechách působil již od roku 1556. Ve své funkci setrval pouze do 16. října. Tehdy proběhla nová rektorská volba. Do čela univerzity se postavil Mikuláš Troilus Hagiochoranus a Mistr Campanus se stal prorektorem.²⁸

Právě na Mistra Campana však jezuité vyvinuli veliký tlak s tím, že musí projevit dostatečnou míru loajality k vítězům, chce-li něco „přínosného“ vykonat pro budoucnost univerzity. Navíc byl Campanus tehdy již vážně nemocen a před-

²⁷ Tamtéž, str. 184.

²⁸ Tamtéž, str. 193.

stava, že musí definitivně opustit azyl akademického prostředí, byla pro něj velmi útrpná. (Je třeba mít na paměti, že Mistr Campanus tehdy dlel v akademickém prostředí nepřetržitě už téměř dvacet let. Bydlel na univerzitní koleji a celý jeho profesní a vlastně i osobní život byl úzce propojen s touto vzdělávací institucí.) V situaci, kdy už byla univerzita fakticky v rukou jezuitů, se proto na konec rozhodl pro zoufalý krok.

Donucen neúměrným tlakem představitelů řádu sv. Ignáce i všemi ostatními okolnostmi přijal Mistr Jan Campanus katolickou víru. 12. listopadu 1622 se vyzpovídal jezuitskému knězi a rektoru jezuitské koleje páteru Simeonu Sideciovi a vyznal katolickou víru. Druhého dne hodlal tuto svou zoufalou konverzi vyhlásit veřejně, avšak choroba mu v tom zabránila.²⁹

V každém případě však ani toto tragicky vyznívající a v posledku zcela zoufalé gesto ničemu nezabránilo.³⁰ Jeho výsledkem byl pouze rychle se zhoršující zdravotní stav Mistra Campana. Několik týdnů po své konverzi a po definitivním zániku Karlovy univerzity, přesně 13. prosince 1622 odešel psychicky unavený a zničený básník a univerzitní mistr Jan Campanus Vodňanský z tohoto světa.

²⁹ Tamtéž, str. 213.

³⁰ Viz poznámku č. 11.

Jak už bylo uvedeno, dovršením jeho tragického konce byla skutečnost, že mu jezuité 18. prosince 1622 vystrojili slavný pohřeb a jeho tělo bylo uloženo do kaple Božího těla na Dobytčím trhu. Na stěle nad hrobem se skvěl nápis:

*Hic Carolina tuus situs est academia cygnus
Hic tua Graeca tacet lingua, Latina tacet.*³¹

Na závěr této kapitoly je třeba připomenout i některé známé okolnosti Campanova osobního života. Především musí být uvedeno, že i on patřil k těm mistrům Karlova učení, kteří využili nových možností po zrušení celibátu univerzitních mistrů v roce 1612³² a poměrně záhy zakládali rodiny. Mistr Jan Campanus Vodňanský se ovšem v důsledku souběhu okolností oženil hned dvakrát.

³¹ *Zde, Karlova Akademie, leží tvůj básník,
Zde mlčí tvůj jazyk řecký i latinský.*

(Citováno dle *Rukověti humanistického básnictví*, cit. vyd., str. 255. Přel. M.H.)

³² Zrušení celibátu souviselo se zásadní reformou univerzitního života, kterou se podařilo prosadit právě za Campanova rektorátu. (Již jsme konstatovali, že Mistr Campanus spolu s Mistrem Vavřincem Benediktem z Nudožer patřil k předním zastáncům a propagátorům univerzitních reforem.) V létě roku 1612 totiž bylo zrušeno starodávne společenství Karlovy koleje a vůbec byly odstraněny rozdíly mezi kolejemi a jejich jednotliví členové ztratili své výsady. Pravidlo celibátu tak pozbylo smyslu, neboť bylo pro mistry vysokého učení přímo vázáno na jejich členství v kolejním společenství a na pobyt na koleji. (Viz Winter, Z.: *Děje vysokých škol pražských*, cit. vyd., str. 113.)

V listopadu roku 1612 pojal za manželku Zuzanu Rychovou, dceru staroměstského měšťana, a žil s ní v kolejném bytě v koleji Všech svatých. Bohužel hned v srpnu následujícího roku podlehla paní Zuzana i s očekávaným dětěátkem morové nákaze.

V roce 1615 se Mistr Campanus oženil podruhé. Jeho chotí se stala Lidmila, dcera staroměstského měšťana Jana Revíra. Toto manželství se dočkalo i svého naplnění. Ze čtyř dětí sice dvě dcerky zemřely v mladičkém věku (Lidmila v červenci 1619 a Anna pak v září téhož roku), ale oba synové Jan i Tobiáš se dožili dospělého věku a svého otce přežili.

Počínaje rokem 1603 trávil Mistr Campanus prakticky všechny svůj čas v prostředí kolejí Karlovy univerzity. A v posledním desetiletí svého života zde prožil i svůj rodinný život. Jak píše Zikmund Winter: „Byl tu za dlouhá léta přivykl a s vysokou školou se takřka ztotožňoval.“³³ O to více a bolestněji prožíval události, které poznamenaly konec jeho života.

Takové byly tedy životní osudy Mistra Jana Campana Vodňanského, „nejpřednějšího, nejvýtečnějšího profesora pražské Karoliny“.³⁴

³³ Winter, Z.: *Děje vysokých škol pražských*, cit. vyd., str. 211.

³⁴ Tamtéž.

Dílo Mistra Jana Campana Vodňanského

Na rozdíl od duchovních počinů Vavřince Benedikta z Nudova či Martina Bacháčka z Nauměřic má dílo Jana Campana Vodňanského podstatně sevřenější a ucelenější povahu, což má svůj důvod jednoduše v tom, že je to v prvé řadě dílo básníka a literáta. Již bylo připomenuto, že mnozí bohemisté a literární historici dokonce neváhají tvrdit, že se jedná o dílo jednoho ze tří nejvýznamnějších českých, avšak latinsky píšících básníků raného novověku. (Spolu s Janem Campanem náleží do tohoto triumvirátu Jiří Carolides a Pavel z Jizbice.)³⁵

Nebylo by tedy nemístné, pokud bychom soustředili svou pozornost výhradně na Campanovo básnické dílo. Nicméně nebyl by to pohled dostatečně objektivní a vůči samotné osobnosti Mistra Jana Campana Vodňanského v plné míře

³⁵ Srov. například *Rukověť humanistického básnictví*, cit. vyd., str. 255; Kopecný, M.: *Úvod do studia staročeských rukopisů a tisků*, SPN, Praha 1978, str. 145; Kolářová, J.: Poznámky ke sbírce Jana Campana Vodňanského *Centuriae duae Charitum*, In *Acta Universitatis Palackianae Olomouensis, Philologica* 91, 2007, str. 265 a násl. a jiné práce.

Georgius Carolides (Jiří Carolides z Karlšperka 1569–1612), narozený v Praze, pocházel z vážené rodiny. Získal hodnost magistra a byl rovněž dekorován vavřínem jakožto „*poeta laureatus*“. Disponoval velikým básnickým nadáním a svým obsáhlým dílem (koncentrovaným především na epigramy a elegická disticha) si získal všeobecnou vážnost. Později se uchýlil do soukromí a kvůli určité míře zneuznání a nedoceníení jeho básnického díla se dožil mnoha zklamání. (Viz *Renesanční poesie*, přel. a vyd. H. Businská, Academia, Praha 1975, str. 304–305.)

odpovídající. Jeho působení bylo totiž mnohotvárnější – především nelze pominout jeho velmi úspěšné působení pedagogické (navíc spojené i s úsilím o reformu pražského vysokého učení a jeho pozdvihnutí k bývalému věhlasu) a stejně tak nelze nezmínit jeho počiny na poli hudební tvorby. Později se budeme obojímu alespoň ve stručnosti věnovat. Nyní se zaměříme na jeho poměrně obsáhlé dílo poetické a literární.

Jako jeden z hlavních autorů tvořících „v literárním poli pražské univerzity“³⁶ vytvořil Mistr Campanus během dvou desetiletí dílo, které je úctyhodné a zajímavé nejen co do svého rozsahu, ale zejména svou žánrovou pestrostí a poutavostí obsahu. Z jeho pera vzešly nejen rozsáhlé latinské básnické skladby nejrůznějšího charakteru, tj. básně lyrické i epické, skladby duchovní povahy, historická epika, ale i ironické epigramy, příležitostná poezie aj., a kromě toho také jedna divadelní hra a bezpočet drobných básnických skladeb a příspěvků.

Pavel Litoměřický z Jizbice (1581–1607), narozený rovněž v Praze, získal skvělé vzdělání na českých, německých i nizozemských školách. Již v 16 letech byl dekorován vavřínem a mohl se pyšnit titulem „*poeta Caesarus*“. Bohužel jeho rychlý úspěch vedl k tomu, že se vůči svým kolegům a bývalým učitelům choval velice arogantně a přezíravě. Jeho život byl tragicky ukončen. V roce 1607 byl zabit v domě své milenky Doroty Hadovy z Proseče pravděpodobně svým sokem v lásce Albrechtem Pětipeským. (*Renesanční poesie*, cit. vyd., str. 309, *Ottův slovník naučný* – cit. dle <http://leccos.com/index.php/clanky/jizbice-litomericky-pavel>.) Blíže k významu působení Pavla z Jizbice viz Storchová, L.: cit. dílo, str. 284 a násl.

³⁶ Termín L. Storchové. Viz Storchová, L.: cit. dílo, str. 183 a násl.

Všechny tyto básnické a literární počiny jsou pozoruhodné nejen obsahově či tematicky (Campanus se věnoval tématům historickým i současným, tématům z oblasti lidských vztahů a individuálních lidských osudů, ale rovněž reflektoval svůj vztah ke „*caput regni*“, tj. Praze, reagoval na přírodní katastrofy, stejně jako na společenské a politické události, polemizoval se svými odpůrci atd.), ale mají svou relevanci i z hlediska básnických forem. Mistr Jan Campanus Vodňanský ovládal latinský jazyk vskutku bravurně a dokázal dovádět své verše k formální vytríbenosti a vybroušenosti využíváním zajímavých básnických prostředků – užíval například aliterace, paronomázie, anafory, epifory, polyptota apod.³⁷ Pro překladatele jsou velice nesnadné překlady jeho tzv. leoninských veršů, tj. hexametrických veršů vyznačujících se vnitřním rýmem.³⁸ Protože Mistr Campanus velice dobře ovládal i jazyk řecký, mohl si dokonce dovolit psát i tzv. makarónské verše, v nichž se mísila latina a řečtina.

³⁷ Jen pro základní orientaci uvedme následující vysvětlení:

Aliterace – opakování stejných hlásek na počátku slov jdoucích po sobě.
Paronomázie – stylistická figura záležející v hromadění slov se stejně znějící zvukovou skupinou (účelem je vyvolat určité vedlejší významy a asociace).

Anafora – figura záležející v opakování stejných slov na začátku vět, veršů nebo slok po sobě následujících.

Epifora – opakování týchž slov na konci veršů.

Polyptoton – stylistická figura spočívající v opakování téhož slova v různých gramatických tvarech nebo opakování různých slov téhož základu.

³⁸ Čapek, J.B.: *Mistr umění poetného*, cit. vyd., str. 15.

Mistrovsky zvládl Jan Campanus básnický jazyk zvláště v oblasti tzv. příležitostné poezie: jeho doménou byla *epicedia*, *epitaphia*, *epithalamia*, *genethliatica*, *laudationes*.³⁹ Tato oblast básnické tvorby byla již od druhé poloviny 16. století nesmírně oblíbená a společensky žádaná. Campanus této tvorbě věnoval velikou pozornost a osvojil si velice dobře i její teoretické základy. Tvůrci těchto teoretických základů byli především dva němečtí autoři Julius Caesar Scaliger a Jacobus Pontanus.⁴⁰ Dle jejich pokynů a návodů vytvářel Campanus populární *chronostichy* a *eteostichy*⁴¹ stejně jako skladby při příležitosti úmrtí, jejichž základní skladba byla pevně ustálena: *laudatio*, *iacturae demonstratio*, *luctus*, *consolatio*, *exhortatio*.⁴² Dovedně a umně přitom využíval své rozsáhlé zna-

³⁹ Opět jen pro základní orientaci uvedme následující vysvětlení:

Epicedium – soustrastná báseň

Epitaphium – pohřební báseň

Epithalamium – gratulační báseň k svatbě

Genethliaticum – gratulační báseň k narození či narozeninám

Laudatio – chvalořečná báseň

⁴⁰ *Jacobi Pontani de Societate Iesu poeticarum institutionum libri III*. Ingolstadt 1600; *Julii Caesaris Scaligeri a Burden, viri clarissimi libri septem*. In Bibliopolo Commeliano 1617.

⁴¹ Vysvětlení:

Chronostichon – veršovaný nápis, jehož nápadně vyznačená velká písmena udávají jako římské číslice určitý letopočet.

Eteostichon – termín, který Campanus sám užíval jako synonymum k termínu *chronostichon*.

⁴² Vysvětlení: *Laudatio* – chvála; *Iacturae demonstratio* – popis ztráty
Luctus – nářek; *Consolatio* – útěcha; *Exhortatio* – povzbuzení

losti antické mytologie. Nejružnější motivy z okruhu antických bájí a pověstí (i jejich starověkého či středověkého zpracování) se objevují ve všech typech Campanových básnických skladeb, avšak básník jimi zbytečně neplýtvá a užívá je v rozumné míře. (Tato skutečnost svědčí mimo jiné i o jisté vnitřní ukázněnosti a sebekontrolě, která básníka Campana chránila před zbytečnou mnohomluvností a okázalou elokvencí.)

Zvláštní zmínky zasluhuje jediná divadelní hra, kterou Mistr Campanus napsal v roce 1604 a která nesla název *Bretislaus comedia nova*. Věnoval ji členu předního českého šlechtického rodu té doby Albrechtu Janu Smiřickému.⁴³ V tomto divadelním kusu, který čerpá látku z raných dějin českého státu, vystupují knížata Břetislav, Oldřich, Jaromír, dále německý císař Jindřich, Břetislavova manželka Jitka a Oldřichova manželka Božena a ještě řada dalších historických postav. Hra má pět dějství, ve kterých se Campanovi podařilo poměrně dovedně a obratně zpracovat různé letopisné zprávy a zároveň je doplnit pasážemi, v nichž se ožívají motivy klasických antických komedií Plautových a Terentiových.

⁴³ Albrecht Jan Smiřický (1594–1618), příslušník jednoho z nejbohatších českých šlechtických rodů. Pro mnohé představitele stavovského povstání byl jediným pretendentem na český královský trůn. Sám se povstání aktivně účastnil, například byl přítomen tzv. druhé pražské defenestraci 23. května 1618. Bohužel, na konci roku 1618 zemřel na dědičný rodinný neduh – tuberkulózu. Mimo jiné také byl poměrně nadaným básníkem a literátem. (Srov. Petrůň, J.: *Staroměstská exekuce*, MF, Praha 1971, str. 193 a násl.)

Hra měla být na jevišti provedena (a nutno podotknout, že se mělo jednat o inscenaci studentskou, neboť herci se rekrutovali z řad studentů pražské akademie) již v roce 1604, avšak výnosem nejvyššího kancléře Vojtěcha Popela z Lobkovic ze dne 15. srpna 1604 bylo její uvedení zakázáno. Důvody zákazu spočívaly v tom, že text hry obsahuje místa hanící církev svatou a římského císaře a celkově je jeho vyznění příliš buřičské. Mistři Karlova učení proti tomuto verdiktu sice protestovali, ale protest byl kancléřem zamítnut a tehdejší rektor univerzity Mistr Martin Bacháček z Nauměřic obdržel od místodržitelství ostrou výtku spojenou s důrazným doporučením, že je třeba uložit autoru hry, aby ji spálil. Nakonec se však text hry zachoval a byl tiskem vydán o deset let později.⁴⁴

Hra s námětem z českých dějin byla Campanem přirozeně napsána v latinském jazyce.⁴⁵ Český překlad M. Krále byl vydán až o tři staletí později v roce 1915.⁴⁶

Z obsáhlého Campanova básnického díla (publikoval 65 samostatných děl a sbírek a napsal přes 600 příležitostných skladeb do sborníků nebo knih svých přátel) soustředíme pozornost vzhledem k popularizačnímu charakteru této publikace pouze na ty nejvýznamnější počiny.

⁴⁴ *Rukověť humanistického básnictví*, cit. vyd., str. 274.

⁴⁵ V tomto směru se zcela mýlil J. Jireček, který uváděl, že hra byla napsána česky. Viz *Staročeské divadelní hry*, sv. I, ed. J. Jireček, Praha 1878, str. VI–VII.

⁴⁶ *Rukověť humanistického básnictví*, cit. vyd., str. 274.

Poprvé vzbudily Campanovy latinské verše zaslouženou pozornost a značný ohlas v roce 1600. Tehdy vydal mladý básník a mistr Karlova vysokého učení sbírku pod názvem *Centuriae duae Charitum seu epigrammatum ad Moecenates et amicos scriptorum a M. Ioanne Campano Vodniano* (Dvě sta Charitek neboli epigramů sepsaných Mistrem Janem Campanem Vodňanským pro mecenáše a přátele). Je to obsáhlá sbírka veršů, z nichž převážnou většinu tvoří epigramy. Formou těchto epigramů bylo tzv. elegické distichon⁴⁷. Celá sbírka je rozdělena do dvou částí a druhá část je věnována Mistru Martinu Bacháckovi z Nauměřic a Mistru Trojanu Nigellovi z Oskořína.⁴⁸

Jsou zde obsaženy však i jiné skladby věnované mravním či obecně etickým tématům, básně polemické (míněné zejména jako obrana proti kritickým výpadům Pavla z Jizbice), několik epicedií a epithalamií apod. Na dvě sta básnických skladeb a skladbiček se v každém případě vyznačuje již vysokou literární úrovní, poetickou vyzrálostí a formální dokonalostí.

Vůbec největší ohlas a zároveň i čtenářskou oblibu si získaly dvě Campanovy knihy *Odae sacrae* (Svaté ódy), které poprvé vydal v letech 1611 a 1612. (Poměrně záhy byly pak obě knihy vydány v dalších vydáních.) Na těchto dílech pracoval

⁴⁷ Básnická forma typická pro epigram. Jedná se o dvojverší složené z tzv. daktylského hexametru a daktylského pentametru.

⁴⁸ Kolářová, J.: cit. dílo, str. 265.

Campanus za podpory svých přátel přibližně jedno desetiletí.⁴⁹ První kniha vyšla pod názvem *M. Ioannis Campani Vodniani Odarum sacrarum liber prior psalmos Davidicos continens* (První kniha svatých ód M. Jana Campana Vodňanského obsahující Davidovy žalmy).⁵⁰ Jak název napovídá, obsahovala tato sbírka parafráze všech 150 Davidových žalmů. Druhá kniha nesla název *M. Ioanni Campani Vodniani Odarum sacrarum liber posterior*

⁴⁹ Zdá se, že důležitý a silný podnět ke Campanovu latinskému přebásnění Davidových žalmů vzešel od jeho přítele a univerzitního kolegy Mistra Vavřince Benedikta z Nudožer. (Pro čtenáře prvního svazku ediční řady *IGLAVIA DOCTA* nebude tato informace překvapivá, neboť vědí, že Mistr Benedikt sám přebásnil Davidovy žalmy v českém jazyce – viz *Aliquot psalmorum Davidicorum paraphrasis rhythmometrica, lyrico carmine ad imitationem Latinorum nunc primum attentata. Item oda, istis temporibus congrua. – Žalmy někteří v písni české na způsob veršů latinských v nově uvedené a vydané. Item píseň k těmto časům se trefující na týž způsob složená*. Pragae typis George Nigrinii a Negro Ponte. Anno 1606 a *Žalmy devadesátý první a stý třetí na způsob latinských veršů vydání od M. Vavřince Benedikta Nudožerského*. Vytisknuto v Starém Městě Pražském u dědiců M. Danyela Adama. Léta 1606.) Nicméně možnou základní pohnutku uvádí F. Marek v této podobě: „*Benedikti totiž pokládal za vzorný příklad kostelních písní latinský zpěvník Václava Nicolaida Vodňanského, vydaný v roce 1554 ve Vitemberce s předmluvou Filipa Melanchthona a s egiem Matouše Kolína. Doporučil toto dílo Campanovi a také mu je sám opatřil. Campanus pak v elogiu díla četl přání Matouše Kolína, aby obec vodňanská takovými muži (jako Nicolaides) hojněji ophývala. Toto přání pohnulo vodňanského rodáka a patriota Campana k tomu, aby se s chutí dal do práce.*“ (Marek, F.: Humanistická škola v Jihlavě, In *De vita scholastica aneb O životě ve školách*, ed. M. Hemelík, VŠPJ, Jihlava 2011, str. 23.)

⁵⁰ Na parafrázích Davidových žalmů pracoval Mistr Campanus několik let, přičemž ho podporovalo a povzbuzovalo mnoho jeho přátel. Mezi

(Druhá kniha svatých ód M. Jana Campana Vodňanského) a obsahovala písně na dny sváteční a nedělní na celý rok.

Kromě uvedených dvou, resp. tří básnických sbírek zaujal Mistr Campanus i svou historicko-epickou tvorbou. Prvním významným počinem v tomto směru byla jeho skladba *Turcicorum tyrannorum, qui inde usque ab Otomano rebus Turcicis praefuerunt, descriptio a M. Iohanne Campana etc.* (Soupis tureckých tyranů, kteří vládli Turkům od Otomana I. sepsaný M. Janem Campanem Vodňanským...) z roku 1597, ve které podává popis a výklad činů tureckých sultánů až po Mohameda III. Zajímavé je, že Campanus pro tuto skladbu zvolil postup založený na (moderně řečeno) ich-formě. O historických událostech a svých vladařských činech a rozhodnutích vyprávějí samotní turečtí sultáni.

Podobným způsobem zpracoval Campanus i témata z českých dějin, přičemž látku a fakta o české historii čerpal prakticky výhradně z *Kroniky české* Václava Hájka z Libočan.⁵¹ Tak vznikla skladba nesoucí název *Cechias, seu Bohemia Heneta*⁵²

nimi aktivitou vynikal zvláště Pavel Ješín z Bezdězí, který působil jako vychovatel a vzdělavatel Smila z Michalovic, syna jednoho z čelných představitelů stavovského protihabsburského odboje Bohuslava z Michalovic, jenž rovněž náležel k okruhu Campanových mecenášů. Bohužel byl mezi popravenými předáky povstání. (Viz Branberger, J.: *Kampanovy harmonie poetické, Lyrá Kampanova*, cit. vyd., str. 12.)

⁵¹ *Rukověť humanistického básnictví*, cit. vyd., str. 275.

⁵² Kmen Čechů byl v tehdejších univerzitních textech označován jako „gens Heneta“ a považován za kmen příšedší z území Dalmácie. (Viz Storchová, L.: cit. dílo, str. 267.)

iudicum, ducum regumque, qui veterum Boiorum sedes ab Henetis occupatas tenuerunt, σκιαγραφίαν complex a (Čechie aneb celkový nástin českých sudích, knížat a králů, kteří spravovali domov starých Bóíů obsazených českým kmenem), která byla vydána v roce 1616.

Z dalších, tematicky spřízněných skladeb vyniká Campanova *Chronographia kai anamnesis* (Letopisectví jakožto rozpomínání) z roku 1598, což je básnická skladba pokoušející se poprvé o zaznamenání místních a zemských pamětí.

Pozornost upoutaly a čtenářskou přízeň si získaly rovněž mnohé další básnické počiny Mistra Jana Campana Vodňanského. Z nich vybíráme například *Praga Phoenix, incendiis suis non tam deformata, quam reformatata, renata ac renovata, imo gaudente et plaudente* (Šťastná Praha, požáry svými ani ne tak znetvořená, jako napravená, obrozená a obnovená, ba dokonce se radující a vzdávající chválu), tj. básnickou skladbu, která je Campanovým upřímným vyznáním lásky k Praze. Pochází z roku 1617.

Z následujícího roku pravděpodobně pochází sbírka modliteb pro české studenty a učence věnovaná žáku Mistra Campana Václavu Jiskrovi ze Sobince. Nese název *Precatio pro usu scholarum Bohem. nuper publicata, nunc in rhytmum et metrum, ut cani possit, redacta a M.I.C.V.* (Modlitba pro užitek českých studentů teprve nedávno uveřejněná, nyní upravená rytmičky a metricky tak, aby mohla být jako píseň.)

O tři roky později sepsal Campanus básnickou skladbu, jež byla zmíněna v kapitole věnované jeho životu. Jedná se o obšírnou báseň *Elegia de optimo victoriae genere, quod est vincere se ipsum. Magnis patronis loco strenae ineunte anno 1621 missa a M. Iohanne Campano*. (Elegie o nejlepšímu druhu vítězství, kterým je vítězství nad sebou samým. Velkým patronům jako dárek novoroční při příležitosti počátku roku 1621 zaslaná Mistrem Janem Campanem.) Tato zoufalá a úpěnlivá prosba za smílování se nad vysokým učením Karlovým začíná slovy:

*Sola deos aequans homini elementia visa est
materies elegis non aliena meis.
Moverat, ut facerem, lux Lichtensteinia, princeps
Carolus, Aonio fulta columna choro.
Ille simul nostri gratantia vota lycei
audiit, hos laeto protulit ore sonos:
Caesaris ex voto regno ut pax alma apretur,
non erit in curis ultima cura meis.*⁵³

⁵³ V českém překladu:

*Jedině milostivost, boby lidem rovny činící,
žďála se být příbodnou látkou pro verše mé.
Bych tak učinil, příčinou jest světlo, Lichtenštejn kníže Karel,
sloup Aonským (básnickým) sborem utvržený.
Ten, jakmile uslyšel blabopřání škol našich,
tato slova pronesl ústy usměvavými:
Nebude poslední mou starostí, by dle žádosti císařovy
v království pokoj blahý byl sjednán.
(Cit. dle Winter, Z.: *Děje vysokých škol pražských*, str. 177; překlad Antonín Truhlář.)*

Ač byl Campanus vskutku talentovaný veršotepec, přesto se nevyhýbal ani zpracování určitých témat prozaickou formou. Příkladem budiž jeho soupis mecenášů Karlovy univerzity sepsaný v roce 1616 pod názvem *Calendarium beneficiorum academiae Pragensi collatorum strenae loco ineunte anno 1616 missum*. (Kalendář dobrodinců a přispěvatelů Pražské akademie jako novoroční dárek při příležitosti počátku roku 1616 zaslaný.) Jako další příklad lze uvést prozaické zpracování tématu *Vita sancti Nemini*s (Život sv. Nikoho), které Campanus sepsal v roce 1618 pod názvem *Nemo vir perfectus. Ex antiquo collegii m.s. descriptus...* (Nikdo, muž dokonalý. Ze starobylých společenství popsán...) a jež si získalo mezi čtenáři velice rychle zájem a oblibu.

Zmínili jsme jen několik málo vskutku pozoruhodných a jistým způsobem výjimečných děl. V celku tvorby Mistra Jana Campana Vodňanského představují však jen malou část.⁵⁴

Snad i tento malý přehled a stručná charakteristika dobře poslouží k tomu, aby byla demonstrována síla a rozsah Campanova básnického, resp. literárního nadání. A přece i v jeho době se našlo poměrně dost nepřátel, kteří ho napadali

⁵⁴ Nahlédneme-li do citované *Rukověti humanistického básnictví*, snadno zjistíme, že pouhý soupis názvů Campanových sbírek, skladeb a drobnějších příspěvků zabírá téměř čtyřicet (!) hustým tiskem potištěných stran této nedocenitelné příručky. (Viz *Rukověť humanistického básnictví*, cit. vyd., str. 256–295.)

často za to, že s odkazem klasické latinské poezie nezachází příliš šetrně. (Velice nepřátelsky byl vůči Campanovi naladěn zejména předčasně zesnulý Pavel z Jizbice.⁵⁵) Zdá se však, že tyto vzájemné půtky poetů nebyly v dobách raného novověku ničím neobvyklým.

⁵⁵ Nejprudší útoky obsahuje sbírka epigramů *Periculorum poeticorum partes tres* (Tři podoby básnictví nebezpečného), kterou Pavel z Jizbice vydal v roce 1602 ve Wittembergu. V jiné sbírce *Schediasmatum Farrago nova* (Náčrt nové směsky) Pavel z Jizbice dokonce neváhal označit Campana za „zhoubný vřed básníků“ (*carcinoma vatum*). (Viz Storchová, L.: cit. dílo, str. 294.) Nicméně později naopak svých výpadů litoval a chtěl se zejména s Janem Campanem smířit. Sám Mistr Campanus byl zprvu těmito útoky vskutku dotčen, ale nakonec se řídil moudrou radou svých přátel: „... *ad convicia nemo satius respondent, quam qui nihil respondent.*“ (...na nadávky a hany nikdo neodpoví přiměřeněji než ten, kdo vůbec neodpoví. – přel. M.H.) Celou záležitost dobře ilustruje i list, který Campanovi v březnu roku 1602 napsal tehdejší rektor pražského vysokého učení Mistr Jan Adam Bystřický z Bochova:

„*Ctibodnému, ušlechtilostí a vzděláním velmi slavnému muži, panu Mistru Janovi Campanovi Vodňanskému, příčinnivému správci škol kutnohorských, svému druhu a důvěrnému příteli pozdrav. Přčetl jsem pečlivě Tvůj list, v němž uvádíš závažnou stížnost na bezectnost tohohle přěšpatného člověka Pavla z Jizbice, který se svou utřačnou spíše než básnickou veršovanou skladbou dotkl nadmíru pověsti Tvé i jiných vynikajících mužů, bezdůvodně a neočekávaně. Ta věc mně, těžce nemocnému a upoutanému na lůžko, způsobila nesmírnou bolest. A velice se divím, odkud vzal tak velikou nevázanost a drzost, on, který ani mne (ačkoliv jsem se ho nedotkl jediným slovem) neušetril a označil mne ve své básni jako Jana Bystřického z Bikance! Ó ten člověk prolhaný, naprosto ne pravdomluvný! Zneužívá tak vynikajícího božího daru ke špinění pověsti poctivých mužů (a to je zavrženibodný zločin). Ale nechám to stranou. Když se však ta záležitost týká některých vzdělaností velmi proslulých mužů, jejichž jmen neušetril, je třeba ji důkladně uvážit. Neboť ctí páni mistři, jimž jsem*

Výše bylo naznačeno, že stranou nebudou ponechány ani další důležité a významné aktivity Mistra Campana. Pominout rozhodně není možné jeho učitelské působení. Na řadě míst osvědčil totiž své skutečné pedagogické nadání. Platí to o jeho působení na městských latinských školách (znovu připomeňme Campanovo velice úspěšné vedení městské latinské školy v Kutné Hoře v letech 1600–1603), stejně jako o jeho činnosti v akademickém prostředí pražského vysokého učení.

Na univerzitě patřil spolu s Mikulášem Troilem Hagiochoranem do skupiny tzv. „politiků“ (*politici*), tj. těch mistrů, kteří měli na starosti výuku humanitních disciplín. Jestliže Mistr Troilus vyučoval především samotnou politickou teorii a etické nauky, pak Mistr Campanus měl na starosti výuku historie a zejména klasické antické literatury. Jeho přednášky byly zaměřeny především na výklad Homérových eposů.⁵⁶

dal list číst, se cítí, věř mi, těmito spisy velice uraženi a jsou velmi pobouřeni, ježto se jich tak těžce dotkl. Nadto i jiní poctiví mužové, kteří četli jeho urážlivé spisy, jsou velmi rozhořčeni, jak jsem se dnes dozvěděl. O tom dosti...“

(Citováno dle *Poselství ducha (Latinská próza českých humanistů)*, ed. D. Martínková, Odeon, Praha 1975, str. 263–264.)

⁵⁶ V soupisu mistrů přednášejících jednotlivé obory na univerzitě je do slova uvedeno:

„*Politici: M. Joannes Campanus, Vodňanus, praepositus collegii Omnium sanctorum, historiae et Homeri poeseos. M. Nicolaus Troilus Hagiochoranus, ethicae et politicae.*“ (Dvorský, F.: cit. dílo, str. 501.) (T): Politikové: Mistr Jan Campanus, Vodňanský, probošt koleje Všech svatých, historie a Homérový básně. Mistr Mikuláš Troilus Svatopolský, etika a politika. – přel. M.H.)

Kromě toho byl také zařazen do okruhu lektorů tzv. *katechismu podle české konfese*. (Patřil sem společně s Mistrem Martinem Bacháčkem z Nauměřic, Mistrem Šimonem Skálou a Mistrem Troilem.⁵⁷)

V každém ohledu patřil Mistr Campanus mezi nesmírně oblíbené učitele. Mnozí žáci se k němu hlásili i dlouho po svém absolutoriu, udržoval s nimi přátelské styky a nezřídka některým z nich věnoval i některou ze svých básnických skladeb. Kromě toho k jeho renomé výrazně přispěla i ta skutečnost, že se svým přítelem z dob jihlavských studií a univerzitním kolegou Vavřincem Benediktem z Nudožer náležel ke skupině těch mistrů pražské akademie, kteří usilovali a do jisté míry i prosadili podstatné zreformování tohoto staroslavného vysokého učení.

Jak již víme, osud způsobil, že se z oblíbeného učitele a váženého a ctěného mistra nakonec stal „absurdní hrdina“ odporu proti znevážení a pokoření Karlovy univerzity. Mnozí z těch, kteří se mu obdivovali a hlásili se k jeho přátelům, se po jeho zoufalém kroku (konverze ke katolicismu) stali jeho nepřáteli, otočili se k němu zády a považovali ho za mravně nečistého a oportunisticky zrádného člověka.

⁵⁷ V zápisu rektora je doslova uvedeno:

„*Sou nařízeny osoby z kněžstva 4 a z Mistrů 4, které by katechismus podle konfessí české, slov těch užívajíc, jak tam zůstávají a znějí, sepsaly. Pan administrátor má z kněžstva zvoliti, Mistři pak hned na poručení J.M. sou volili: pana M. Martina Bacháčka, rektora, M. Šimona Skálu, M. Jana Campana, M. Mikuláše Troila. A takový ten katechismus má po bodech přednešen býti.*“ (Dvorský, F.: cit. dílo, str. 502.)

V závěru této kapitoly je třeba připomenout ještě jeden rozměr osobnosti renesančního básníka Jana Campana. Jeho básnický talent v sobě skrýval i jistou míru hudebnosti a muzikálního talentu, což ostatně obecně náleželo k výbavě renesančních poetů⁵⁸.

Některé ze svých humanisticky propracovaných ód ve vydání z roku 1618 totiž Campanus zhudebnil do skladeb pro čtyři hlasy (*discantus, altus, tenor, bassus*). Jsou to vcelku jednoduché skladby ve stylu humanistických ód, mají však v sobě velkou působivost. Podobné hudební počiny byly v době raného novověku vysoce ceněny zejména ve školském prostředí. Celkem je ve vydání Campanovy sbírky obsaženo 36 melodií.⁵⁹ (V současné době je z těchto Campanových skladeb nejčastěji prováděna skladba *Rorando coeli* a to ve dvousborovém aranžmá. Její poslech náleží vskutku k hlubokým duchovním prožitkům.)

Mistr Jan Campanus Vodňanský se vyznal v hudbě znamenitě (mimo jiné i díky své školské praxi), avšak je třeba po-

⁵⁸ Například jiný český renesanční básník Petr Fradelius vzpomíná v jedné své krátké básnické skladbě na doby svého pobytu v Nymburce, kdy u něho dleli rovněž Mistr Jan Campanus a Mistr Vavřinec Benedikt a kdy je on mohl doprovázet při hudebním přednesu jejich veršů na loutnu: „Často jsem doprovázel na líbeznou loutnu písně Tvé, Kampane, i Tvé, Benedikte, Nymburk je toho svědkem.“ (Cit. dle Branberger, J.: *Kampanovy harmonie poetické, Lyra Kampanova*, cit. vyd., str. 104.)

⁵⁹ Branberger, J.: *Kampanovy harmonie poetické, Lyra Kampanova*, cit. vyd., str. 107.

znamenat, že nebyl vyhraněným hudebním skladatelem. K hudbě měl velice blízko a miloval ji, nicméně takovým typicky humanistickým způsobem – totiž výhradně ve spojení s poezií. Proto je také nanejvýš vhodné, aby jeho básnické dílo nebylo nahlíženo a chápáno jen čistě literárně.⁶⁰

Takové tedy bylo dílo Mistra Jana Campana Vodňanského, renesančního básníka, který jím i svým celkovým působením šířil slávu jihlavské vyšší latinské humanistické školy, na níž ve svém mládí získal pevné základy vzdělanosti a mohl tak důkladně rozvinout všechno své literární a poetické nadání.

⁶⁰ Tamtéž, str. 105.

Význam osobnosti Jana Campana Vodňanského

Z trojice nejvýznamnějších studentů a absolventů jihlavské vyšší latinské humanistické školy (Martin Bacháček z Nau-
měřic, Vavřinec Benedikt z Nudožer a Jan Campanus Vod-
ňanský) je bezpochyby Campanovo jméno nejvíce známo.
Jak bylo předesláno, svou nepopiratelnou zásluhu na tomto
faktu má mistr české historické prózy Zikmund Winter
(1846–1912), jehož román *Mistr Campanus* skutečně jméno
básníka a nešťastného rektora Karlovy univerzity proslavil.
K popularitě románu a známosti jeho hlavní postavy mimo
jiné jistě přispělo, že Z. Winter oslovil čtenářskou veřejnost
svým dílem v době, v níž vrcholil zápas českého národa proti
habsburské monarchii a její staletí trvající nadvládě.

Pokud bychom vzali tuto skutečnost v jakési izolovanosti,
mohla by být proslavenost a známost Campanova jména po-
važována za výsledek souhry jistých historických okolností
a čtenářské přízně. Byl by to nesprávný a ukvapený závěr ne-
odpovídající skutečnému stavu věcí.

Na druhé straně cosi takového nelze zcela ponechat stranou.
Campanův osud, zejména poslední měsíce jeho života,
v mnohém směřuje symbolizuje smutné a tragické peripetie
českých dějin, okamžiky, ve kterých byl pokořen český národ,
potlačována česká kultura, vzdělanost, česká řeč. Mnoho-
krát se v českých dějinách objevovaly postavy umělců, lite-
rátů, učenců, intelektuálů, kteří byli vystaveni ohromnému
tlaku dějinných událostí a museli v kritických situacích volit

mezi menším a větším zlem či v lepším případě mezi dobrem a zlem. Mistr Jan Campanus bezesporu zcela integrálně zapadá do této řady. Samozřejmě, že takové osobnosti vstupovaly často do obecného povědomí a jejich jména se stávala všeobecně známá, ba dokonce se proměňovala v jakési národní symboly.

Jak vidíme zejména v současnosti, něco takového může být souhrou ryze nahodilých okolností a nemá to žádný věcný podklad. V případě některých především historických osobností však měly jejich známost a jejich význam zároveň také své hlubší důvody, protože byly zakořeněny v samotném jejich díle. A to je rozhodně případ Mistra Campana.

Z předcházejících kapitol vyplývá, že životní dílo Mistra Jana Campana Vodňanského lze vnímat a zvažovat ve dvou základních oblastech: v oblasti literární či básnické tvorby a v oblasti akademického působení. Obě oblasti se přitom výrazně ovlivňovaly a úzce prolínaly. Řečeno slovy moderní literárně historické terminologie, Jan Campanus patřil mezi čelné představitele skupiny tvůrců, kteří utvářeli jakési „univerzitně budované literární pole“ v prostředí Karlova vysokého učení.⁶¹

O významu a literárně historické důležitosti jeho básnické tvorby svědčí snad dostatečně kapitola věnovaná jeho dílu. K relevanci druhé oblasti jeho životního díla je třeba ještě

⁶¹ Viz citovanou práci Lucie Storchové.

podotknout, že Campanovo univerzitní působení, byť mělo tak nešťastné a absurdní vyústění, v mnoha ohledech přispělo k tomu, že Karlovo vysoké učení (ač tehdy mělo pouze jednu fakultu, a to fakultu artistickou) na počátku 17. století opět patřilo k dobře se rozvíjejícím univerzitám a tvořilo přirozené duchovní a vzdělanostní centrum utrakvistických Čech a Moravy. Jeho rostoucí úroveň, k níž Mistr Campanus přispěl nemalou měrou, se nutně promítala i do ostatních sfér českého (a v menší míře i moravského) školství, neboť vedení Karlovy univerzity (zejména pak její rektor) v podstatě administrovalo celé tehdejší české školství, což nejlépe dokazuje působení Mistra Martina Bacháčka z Nauměřic, jak bylo popsáno ve druhém svazku ediční řady *IGLAVIA DOCTA*.

Do služeb pražského vysokého učení (a potažmo celého českého školství) vkládal Campanus nejen své skvělé pedagogické schopnosti, zkušenosti a znalosti, ale také své literární nadání. Ostatně už sama skutečnost, že některé Campanovy básnické sbírky i jednotlivé skladby dosáhly velmi široké čtenářské obliby a byly znovu a znovu tiskem vydávány⁶², svědčí o tom, že tento poeta, ať už jako řadový člen sboru mistrů, a nebo jako její nejvyšší představitel, prokazoval své *alma mater* neocenitelné služby a jejímu jménu dělal vsutku čest.

⁶² Výraznou měrou se o vydávání souborů prací Mistra Campana zasloužil v letech 1618–1620 Pavel Sese (Sessius), který působil jako „*Academiae Pražské impresor*“ (Kopecký, M.: cit. dílo, str. 56.)

K tomu je nutno připočítat, že jeho umné latinské verše a básnické skladby byly známy nejen mezi českými a moravskými čtenáři, ale jejich známost a obliba pronikla i do zahraničí. Byly to v prvé řadě jeho parafráze Davidových žalmů, které mu sjednaly jistou míru proslulosti i v zemích sousedících s našimi zeměmi.

Kromě toho přispěl Mistr Campanus i k jisté vyváženosti české kulturní sféry. Ve druhé polovině 16. století totiž oblast tzv. školních her a dramát jednoznačně ovládali jezuité, jejichž způsob provozování divadla měl vysokou úroveň a značnou odezvu.⁶³ Campanova veršovaná latinská hra z pradávných českých dějin tuto jezuitskou nadvládu podstatně narušila, přestože její provedení bylo vyšší mocí zmařeno.

I jeho komponování mělo svůj mezinárodní rozměr, neboť hudební podoba Campanových žalmových parafrází v sobě nese například některé pozoruhodné odkazy k nizozemské hudbě té doby.⁶⁴

Tímto způsobem by bylo možno uvádět další a další relevantní stránky Campanova životního díla a tedy i aspekty významu jeho osobnosti. Zdá se, že předcházející výčet je pro účely této krátké a stručné biografie bohatě dostačující.

⁶³ Blíže viz Polehla, P.: *Jezuitské divadlo ve službě zbožnosti a vzdělanosti*, nakl. Pavel Mervart, Červený Kostelec 2011

⁶⁴ Snížková, J.: *Niederländische Musik in böhmischen Handschriften des 16. Jahrhunderts*, *Tijdschrift van de Vereniging voor Nederlandse Muziekgeschiedenis*, Deel 32 (1982), No. 1/2, str. 96–104.

V samotném závěru nelze nepřipomenout jistou tristní skutečnost vztahující se k této postavě. Byť se v různých studiích o poezii humanistické doby či přímo o díle Mistra Campana dočítáme, že tento tvůrce patřil mezi znamenité, ba nej přednější české humanistické básníky (s evropskými rozměry své tvorby), doposud neexistuje fundovaná a důkladně zpracovaná Campanova biografie a stejně tak nemá případný zájemce téměř žádnou možnost seznámit se bezprostředně s jeho dílem.⁶⁵

Ti, kteří se seznámili s prvními dvěma svazky řady *IGLA-VLA DOCTA*, vědí, že toto konstatování bohužel platí o každém z oné trojice učených studentů a absolventů jihlavské latinské akademie, přestože každý z nich se na přelomu 16. a 17. století podílel na dynamickém rozvoji Karlova vysokého učení a spoluurčoval tak i pozoruhodný rozvoj české kultury a vzdělanosti raného novověku.

Kéž by se svazky ediční řady *IGLAVLA DOCTA* staly alespoň skromnou nápravou těchto nedostatků.

⁶⁵ Je třeba poukázat na to, že dosud existuje jen několik málo výborů z jeho díla (jako jsou například citované edice J.B. Čapka či H. Businské) a leckteré porůznu roztroušené české překlady jeho básní či jiných počinů jsou prakticky nedostupné.

Ukázky z básnického díla Mistra Jana Campana Vodňanského

Je vskutku obtížné vybrat z obsáhlého básnického díla Mistra Campana ukázky, které by co nejpřesvědčivěji vystihly a dokumentovaly jeho vysokou literární hodnotu, zvláště když odpovídající české překlady existují u pouhého zlomku Campanových básnických skladeb.

Snad budou následující vybrané ukázky pro čtenáře vhodné a přiměřené. Byly vybírány s ohledem na výše uvedené skutečnosti i na charakter této popularizující publikace.

V některých případech jsou uvedeny i latinské originály Campanových veršů, aby se mohl čtenář znalý latinského jazyka seznámit se způsobem básníkovy zacházení s tímto klasickým jazykem.

Celý výběr je pak doplněn krátkou ukázkou z proslaveného Winterova románu.

Žalm I.⁶⁶

Kdo šťasten? – Kdo je zbožný, ctný.

Kdo nejbědnější? – Bezbožný.⁶⁷

*Ten blažen jest, kdo množství lidu zrádného
se nedrží dne žádného,*

*kdo se špatnými rádci spolu nesedá,
a posměvači pohrdá;*

*však zaměstnán jsa věčným Božím zákonem,
on dnem i nocí zkoumá v něm.*

*Ten bude jako strom, jenž nese ovoce
při zpívajícím potoce,*

*jenž požebnán je stále plodným bohatstvím
a vydává je časem svým;*

*i rozestřené listí jeho šelestí
svou vzdušnou píseň o štěstí.*

*Ne tak, ne tak smí bezbožníků kvést dav,
neb cizí je mu zákon, mrav,*

⁶⁶ Převzato z *Ljry Campanovy*, překl. J.B. Čapek, str. 20–21.

⁶⁷ Campanus vždy své žalmy, ódy a odaria uvádí dvouveršovými „motty“.

*on váží jako pouhý prášek písku jen,
jenž větříkem je pobáněn,*

*a proto blasu Boha soudce nesnese,
když před Ním jednou octne se,*

*však usvědčen se bude trestných blesků bát
a smuten věčně věků lkát.*

*Neb Hospodin zná spravedlivých cesty ctné,
však zničí všechny bezbožné.*

Žalm VIII.⁶⁸

Zem, nebe moc nám boží zvěstuje,
však péči o nás jeho milost pěstuje.

*Otče lidí, vznešená je Tvá sláva –
zda člověk se jí neděsí?
Vítězná, jen v dálce se spatřit dává
pod vysokými nebesy.*

*S vírou svět již spatřuje každý z lidí,
i ten, kdo prsí požívá,
aby roubač, který Tě nenávidí,
opustil chtění mámivá.*

*Zřím-li se dne nebesa jasná Tvoje,
Tvou vytvořená pravici,
zřím-li hvězdy, líbezné světla zdroje,
z nich mnohé skvěle záříci,*

*Myslívám si u sebe: Co je člověk,
že tak jsi na něj pamětliv?
Co syn lidský, kterého chráníš pro věk,
aby byl ve všem šťastně živ?*

⁶⁸ Tamtéž, str. 30–31.

*Tys ho zvedl téměř až k slávě Boží,
čest, sílu, věhlas jsi mu dal,
že je pánem, svět máje za podnoží,
aby jej mocně ovládal.*

*Tygři jsou ho poslušni, lvové krutí,
ovšem i ovce mlčící,
před ním draci třesou se v ustrnutí
i býci krajem bloudící.*

*Ptactvo, které perutí rychlým kmitem
prolétá jasné výšiny,
ryby, které v pohybu ploutví hbitém
kdes proplouvají hlubiny.*

*Otče lidí, vznešená je Tvá sláva,
zda člověk se jí neděsí?
Vítězná, jen v dálce se spatřit dává
pod vysokými nebesy.*

Žalm XXXVIII.⁶⁹

Když v mysl se ti krutá bolest zatíná,
Pros, ať jsou sňaty hříchy, zlého příčina.

*Když prudce se v Tobě hnul
hněv, jenž břišné drtí,
když chceš, abych zabynul
v temnu věčnou smrtí,
odvrat' tresty za můj hřích,
zachraň od prokletí,
abych s tíhou dluhů svých
nevšel do podsvětí.*

*Kterak cítím, běda mi,
moc Tvé prchlivosti!
V obtíženém svědomí
není veselosti:
žraněn soudným šípem Tvým,
děsem v duši zchvácen,
sténaje se potácím
sotva živ a ztracen.*

⁶⁹ Tamtéž, str. 54–57.

*Nejsem. Byl jsem. Běda mi!
Pro Tvou přísnost cele
jako tíhou pobromy
hynu na všem těle.
V roztrásených kostech mých
pokoje již není,
bolest roste po chvílích,
křičím po spasení.*

*Proto zdrcen k Tobě lkám
ve svých hříchů kruhu,
když obtížen umdlévám
břemenem zlých dluhů.
Aetna, která řěaví,
na mou šíj se broutí,
Panovníče laskavý,
nedej zabynouti.*

*Hospodine, přispěj mně,
ochránce všech lidí,
(vinník, volám pokorně),
uprosen již přijdi,
sirébo mne potěš již,
služebníka svého,
pravice Tvá podepřiž
k zemi sraženého.*

*Proč jen meškáš? Potřín jsem,
Bože můj, ó přijdiž.
Děs mnou zmítá tam i sem,
přijď, neb všechno řídíš,
původce jsi vítězný
zachránění mého,
jako pilíř železný
chráníš bezbranného.*

Óda XIV. Vánoční⁷⁰

Již z růže zkvetla líbezná lilie,
hle, slunce z hvězdy, jak syn z Marie.

*Z růže zkvetla lilie,
ó plesej kvítků jas,
Syn je zrozen z Marie,
necht' božíků zni blas.
Lidstva světlo ožije,
když naplnil se čas.*

*Z hvězdy slunce povstalo,
ó plesej každý z nás,
slunce spásu vydalo,
necht' božíků zni blas,
tmu již světlo zabnalo,
když naplnil se čas.*

*Panna útlá počala,
ó plesej každý z nás,
aniž muže poznala,
necht' božíků zni blas,
ratolest květ vyslala,
když naplnil se čas.*

⁷⁰ Tamtéž, str. 73.

*Božství vešlo do ženy,
ó plesej každý z nás,
moci pekla sraženy,
necht' bošίκů zni blas,
z panny plod tak blažený,
když naplnil se čas.*

Odarion LIII.⁷¹ Píseň písni

K Bohu můžeš dospěti,
jen chce-li Bůh Ti prospěti.

*S výsosti, Duchu, sestup k nám,
sestup a zlé Ty odstraň sám.
Plachou srnečku chraň bděle,
zabráňuj vždy kruté střele.*

*Spěšně již, spěšně přichvátej,
neschůdná místa přemáhej,
Ty, jenž vladařem jsi země,
útlou chraň, ved', nes ji jemně!*

⁷¹ Tamtéž, str. 92.

*De exundatione Vultavae*⁷²

*Aspicitis, quanti fluctus volvantur aquarum,
turbidus ut vestras Vultava carpat opes?
Hic mola, demessae sed ibi portantur aristae,
hac pyra lignorum maxima parte ruit.
Fallor, an obscuro vobis id lumine Luna
dixit heri, Piscis signa ubi tristis adit.
Quicquid id est, timeo, ne saevis fluctibus icta
Praga, gemas casus, Magna Minorque, tuos.*

O povodni na Vltavě

*Pobledíte na ty záplavy vod, jak proudy se valí,
vzduté vltavské proudy urvaly majetek váš.
Tam plují zbytky mlýna a tam zase požaté klasy,
na této zase straně řítí se hromada dřev.
Ztemnělý úsvit luny nám včera tu zvěstoval zprávu,
v soubvěždí ryby když vešla, anebo je to snad klam?
Ať tomu jakkoli jest, kéž nemusí pro zlé ty proudy
obě dvě pražská města nad vlastní pobromou lkát.*

⁷² Citováno dle *Renesanční poezie*, ed. a překl. H. Businská, Academia, Praha 1975, str. 182 a 183. Báseň o vltavské povodni ze 17. a 18. srpna 1598 je psána jako elegické distichon.

***Idolatriae species*⁷³**

*Truncos adorat et Deum colit verum?
Sectis adhaeret et Deum colit verum?
Magos honorat et Deum colit verum?
Idola Babylon, non Deum colit verum.*

Podoby modlářství

*Když bůžkům klaní se, ctí Boha pravého?
Když k sektě náleží, ctí Boha pravého?
Když kouzelníky ctí, ctí Boha pravého?
Ctí babylonské modly, ne Boha pravého.*

***In ventrem*⁷⁴**

*Es monstri, venter, similis. Tu namque ferenti
dum plenus, levis es, dum vacuus, gravis es.*

Trápení se žaludkem

*Hotová obluda jsi ty, žaludku, jestližeš plný,
Pánovi tvému je lehké, prázdný však na obtíž jsi.*

⁷³ Tamtéž, str. 182 a 183. *Podoby modlářství* mají formu tzv. faleckého hendekasyllabu.

⁷⁴ *Trápení se žaludkem* je opět elegické distichon.

*Prosopopaeia sepeliendae*⁷⁵

*Infantem fari miraris lector? At illud
Posse suos Christus morte fremente facit.
Cara fui patri Campana gnata Iohanni
Deliciumque meae filia matris eram.
Quo mea cara soror praeiit mihi Ludmila nuper,
Ante meos annos Anna vocata, sequor.
Illam sustulerat Iuli bis dena calentis;
Septembris decima me mea fata vocant.
Utque annum noris, hinc Mors Mars inde furebant
Et gemuit casus capta Piseca suos.
Mars absit (dixi) mors adsit amica puellis,
Quas Martis praedae sublegere aequa solet.
Irrita vota parens vellet de morte, per illam
Orba quod heu bina – tam cito – prole gemit.
Sed reprimat luctum, cuius solatia praestat
Ianulus, afflictæ spes animosa domus.
Dividimur spatiis pro tempore: dis male iunctos
Quae bene coniungat, regia caeles erit.*

⁷⁵ Tamtéž, str. 188 a 189.

Řeč mrtvé dcerušky

*Divíš se nemluvněti, že mluví? Však dar je to Kristův.
Jeho duše to mohou, třebaže vzpouzí se Smrt.
Kampanus Jan, můj otec, mě miloval, v srdci svém hýčkal,
Miláčkem zvala mě matka, dceruškou, poupátkem svým.
Za svou drabou sestrou teď odcházím, Ludmilou jménem,
Anna mi říkali doma, předčasně opouštím svět.
Ve svém dvacátém dnu mou sestru červenec schvátí,
Mne zase v desátém zárí zavolal sudby mé los,
Abys pak znal i rok, tož v době, kdy společně s válkou
Běsnila smrt, kdy Písek bědoval pro ten svůj pád.
Nechci válku, chci smrt (tak řekla jsem), přátelskou k dívkám,
Raději vezme je sama, válce než dala by v plen.
Marné jsou matčiny prosby, smrt neslyší, běda, tak náhle
Pozbyla obou svých dětí, zůstal jí žalostný pláč.
Kéž jen ztiší svůj bol, kéž v chlapci útěchu najde,
V Jeníčkovi, náš domov s osudem jeho je spjat.
Na chvíli dělí nás dálky, však nebesa jednou nás spojí,
Ty, jež rozdělil nyní nevládný, bezcitný čas.*

Altera Otomanicorum principum descriptio⁷⁶

*Ille ego Tartaricus sanguis, nigra Tartara liquens,
Huc mea cantatum facta Otomannus eo.
Ite procul, quicunque homines moresque notatis,
Hic nimium censor, quod reprehendat, habet.
Praedo fui praedasque meas mea terra probavit
Et dedit ipsa meo colla premenda iugo.
Indecor haud vixi regno: res Turcica crevit
Auspiciis, fuerat quae prope lapsa, meis.
Mygdoniam domui (quae nunc Bithinia fertur)
succubuit sceptro Prusa superba meo.
Tutius et regerem, cognatos fraude peremi,
Hic mihi morte sua causa salutis erant.
Hunc morem, mea progenies, in secula serva,
Per laquei sociis vincula guttur eat.
Nulla fides regni consortibus, aetheris ipsa
(nonne vides) soles respuit aula duos.*

⁷⁶ *Renesanční poesie*, cit. vyd., str. 179–180.

O tureckých vladařích

*V žilách mých koluje tatarská krev, já z Tatarska přišel,
Otoman, s chutí sem kráčím, skutky své blásati chci.
Daleko vzdalte se vy, kdož káráte povahy lidské,
Zde by mravokárce přesprávil vytknouti mi moh.
Lupičem věru jsem býval, však kořist mi přála má země,
Pod mé tíživé jho sama si vložila šij.
Nežil jsem království k hanbě, stát turecký mohutně vzrostl,
Veden jsa mnou, byt' předtím blízko už záhube byl.
Zkrotil jsem mygdonský kraj – dnes říká se bithynská země –
Prúsy, to pyšné město, sklála má síla, můj meč.
Příbuzné zničil jsem lstí, bych s větším bezpečím vládl,
V skutku příčinou spásy byla mi ta jejich smrt.
Pro všechna staletí další necht' zvyk ten potomstvo chová,
Přátelům třeba i blízkým smyčka necht' zadrhne chřtán.
Kdož s tebou vládnou, těm nevěř! Hleď, samotný nebeský palác
Zamítl dvojí slunce, jedno jen vysílá zář.*

Prosopopaeia zesnulého⁷⁷

*(Jan Campanus na smrt svého přítele Mistra Vavřince Benedikta
z Nudožer)*

*Panonec vlastí, Benedikt rodem, vavřínu jménem
Nevadnoucím zván, jsem dnes pohrbíván.
Od mládí byla mi údělem starost, víra a zbožnost,
Moudrostí též co má anebo umění krub.
Tato láska mě z vlasti v moravskou Jihlavu vedla,
Původcem studia kde veliký Golcius byl.
A již Budějovice mi Moravské mládež
Svěřily; nato dal katedru Uherský Brod.
Karolinská kolej zvánbila mě v Praze:
Tu mým vedením mládež spěla výš.
Odtud žatecká škola mě za správce žádala, dokud
Nevolal mě zpět Německý zas Brod.
Posledních dvacet let mi Alma mater vzala,
té jsem noci dal, té jsem dal i dny.
Bud' jak rektor, bud' jako o kázň dbající děkan
Neb jak zástupce zas ctihodné žezlo jsem měl.
Když pak vložený řád už nedopřál učencům tékat
Moudrostí belénskou, pěstil jsem mathesis.
V těchto studiích strávil jsem celé pětiletí,
Načež káže smrt její cestou jít.*

⁷⁷ Cit. dle Čestí humanisté a Jihlava, překl. F. Marek.

*Všechen svůj majetek odkáží fakultě, kteráž
Z toho bude mít novou možnost svou.
Řid' se tím příkladem, máš-li kdo majetek bez dědice:
Takto kdo ztrácet zná, bohatství zachová.*

Pro dokreslení celého portrétu Mistra Jana Campana Vodňanského uveďme ještě jednu pasáž z proslaveného Wintérova románu:

*Kapitola X.*⁷⁸

FINIS.

Campanus chodil jako ve snách. Vyhybal se lidem, nemluvil. Z Karlovy koleje téměř nevycházel. Rynku se vyhýbal, poněvadž tam utraceno sedmadvacet vzácných lidí, směrem k mostu se neopovážil jíti, poněvadž tam katovi pacholci v putnách na věž vynesli a nakladli do železných košíků dvanáct hlav, za brány nešel, poněvadž tam někam v pytli odneseny čtvrtky rozsekaného těla doktora Jessenia a na kůly nabodány.

Campanova duše byla k smrti zemdlena, byla schválena po předěšení náramném a po utrpení nesmírném. Byli dnové, v nichž držela se mistra jakás lhostejnost, necit, chlad takový, že ani dítě nesměl mu starý Revír do koleje posílati; a když Jeník přece přišel, obdržev políbení, rychle býval dědečkovi vrácen s omluvou, že Campanus jest na neduživé posteli a že musí býti sám, aby okřál.

⁷⁸ Převzato z Winter, Z.: *Mistr Campanus (Historický obraz)*, 10. vyd., J. Otto, Praha 1928, str. 223–224.

Ký div! Mistr žil svých padesáte let nikoli prudce, borečně, žil je v klidu letních dnů, v kterých se střídá slunce zlaté s dešti krátkými. Víc než polovici těch roků prožil v něžném přátelství s Múzami, a manželství jeho, třeba že skončilo se bolestně a brzo, zanechalo v duši tiché vzpomínky, v nichž snoubila se idyla knihy Ruth s elegií měkkou.

Co však poslední tři léta dělo se před zrakoma Campanovým, to byly vesměs tvrdé rány na něžnou duši toho muže. Byl ten člověk samý cit, opravdu jako nějaký nástroj struněný, z něbož nejjemnější vánek – takový vánek, jaký cítí list osikový a ne dubový – vyloudil tóny, a co ku posledku v struny mu uhodilo, to byla veliká, neobrabaná ruka, to bylo kopnutí brutální nohy, a nejsou-li tím struny strhány, to zajisté alespoň tou měrou smutnou povolíh, že snad dlouho nebude v nich záchvěv možný.

Nástroj struněný oněměl.

Mysl Campanova byla k zemi nahnuta a jako pobřbena. Bolest jeho byla němou. Bouře odešla, zdálo se, jakoby hřmění bučelo v daleké dáli. Také v hlavě mistrově i v srdci utichlo, zdálo se, že opustily ho úzkosti o univerzitu docela, ba, že veliká a horoucí láska jeho ke škole Karla Otce pobasla.

Duševní bouře posledních let na jeho tváři i na všem vzezření zanechaly stopy. Campanus uvadl jako tráva na Letni v palčivých dnech a mohl o sobě říci, že strnuly kosti jeho, a scvrkla se zármutkem tvář a sestarala, na černou bradu a hlavu jeho sedlo jíní a posléze i sníh.

Lidé, když nemluvil, ba ani neodpovídal, říkali, že je při zlé mysli, a nejedni měli mu v tom za zlé; pedellus, jebož tvář mladistvá v nejtudnějších dnech leskla se jako červené jablíčko, vykládal po školách kumpánům a správcům, že na pana rektora vsedla melancholia, a ta že jest balneum diaboli.

Literatura

(V seznamu literatury nejsou uvedeny všechny tituly, které byly při zpracování této krátké biografie použity. Seznam je sestaven jako stručný přehled prací, které mohou případnému zájemci posloužit k lepší orientaci a hlubšímu studiu.)

1. *Čeští humanisté a Jihlava*, ed. F. Marek, Oblastní muzeum Vysočiny, Jihlava 1962
2. Dvorský, F.: *Paměti o školách českých*, Praha 1886
3. Hemelík, M.: Inspirující tradice humanismu, In *Staleté kořeny a tradice jihlavského vysokého učení*, sborník VŠPJ, ed. M. Hemelík, VŠPJ 2011
4. *Lyra Kampanova (Výbor z žalmů a ód Mistra Kampana)*, ELK, Praha 1942
5. Marek, F.: Humanistická škola v Jihlavě, In *De vita scholastica aneb O životě ve školách*, ed. M. Hemelík, VŠPJ Jihlava 2011
6. Nejeschleba, T.: *Jan Jessenius v kontextu renesanční filosofie*, Vyšehrad, Praha 2008
7. *Poselství ducha* (Latinská próza českých humanistů.), ed. D. Martínková, Odeon, Praha 1975
8. *Renesanční poezie*, ed. a překl. H. Businská, Academia, Praha 1975

9. *Rukověť humanistického básnictví*, ed. A. Truhlář, K. Hrdina, J. Hejnic, J. Martínek, sv. 1, NČSAV, Praha 1966
10. Storchová, L.: *Paupertate styloque connecti (Utváření humanistické učené komunity v českých zemích)*, Skriptorium, Praha 2011
11. Vaníček, V.: *Kapitoly o právních dějinách Karlovy university*, 2. vyd., Věšhrd, Praha 1946
12. Winter, Z.: *Děje vysokých škol pražských od secesí národů po dobu bitvy bělohorské (1409–1622)*, Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, Praha 1897
13. Winter, Z.: *Mistr Kampanus (Historický obraz)*, Praha 1909
14. Winter, Z.: *Život a učení na partikulárních školách v Čechách v XVI. století a XVII. století, kulturně historický obraz*, Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, Praha 1901

Martin Hemelík

Jan Campanus Vodňanský

Portrét renesančního básníka

Ediční řada IGLAVIA DOCTA, svazek III.

Vydala Vysoká škola polytechnická Jihlava, 2012

Vydání první

Grafická úprava Petr Ház

Frontispis foto Petr Ház

Tisk: AMAPRINT-Kerndl, s.r.o.

Náklad 150 výtisků

ISBN 978-80-87035-66-5